
UNITÁRIUS ÉLET

---

54. ÉVFOLYAM 1. SZÁM
2000. JANUÁR-FEBRUÁR

Kéthavonta megjelenő folyóirat

MILLENNIUM

A nagyszentmiklósi aranykincs
(valamennyi darab rovásírásos)

A TARTALOMBÓL

Újévi pásztorlevelek

Az 1568. évi tordai országgyűlés
és a vallási türelem

Ezredvégi beszélgetés
Hans Küng teológussal

Unitárius elődeinkről
(Szentiváni Mihály 1813–1842)

Szász Jánosné Sepitkó Éva
emlékére

Ópusztaszer

Tisztelt Olvasóink!

Az Unitárius Élet idei számaiban – a millenniumi év jegyében – rendszeresen merítünk az eltelt évszázadok alatt összegyűlt magyar kulturális örökségből, a nyelvi, művészi, történelmi emlékek, hagyományok, leletek, tárgyak gazdag tárházából, amelyekkel őseink nyomot hagytak maguk után, s egyben kijelölték a mi utunkat is.

Első számunkban a magyar rovásírásról ejtünk néhány szót.

Talán sokan tudják, hogy az írás felfedezését a mezopotámiai sumér népnek tulajdonítják (Gilgames-eposz). Ez az írás kezdetben képirás, amelyből hosszú idő alatt alakult ki az ékírás, majd a rovásírás, ami lényegében már betűírás volt.

A magyarok ősei az Azovi-tenger környéki óhazában már a IV. század előtt ismerték a valószínűleg föníciai eredetű rovásírást, amely a pogány magyarság általánosan használt írszáva vált.

A kereszténység felvétele és a latinbetűs írás elterjedése után a rovásírás még sokáig fennmaradt az elkülönülten és önálló szervezetben élő székelyeknél.

Bonfini, Mátyás király történetírója, így jellemzi a székelyek rovásírását: „Scythiai betűik vannak, kevés jeggyel sok értelmet kifejeznek”.

Az első oldalunkon látható nagyszentmiklósi aranykincs egyes darabjai is rovásírásosak, bár a tudomány ezt az írást türk eredetűnek tartja.

Egész évben közölni fogjuk **Kányádi Sándor** „Külvillő Kalendárium” című versciklusából az éppen aktuális évszakot, amelyhez **Pál Balázs** készített rovásírásos változatot.

Akiket érdekel ez a téma, és szívesen megismerkednének ezekkel az írásjelekkel – esetleg hogy összehasonlítsák az eredetivel –, azoknak itt küldjük a magyar rovásírás egységes jelrendszerét.

Alapjel

1 csoport		l	l	↑	k	l	l	g	g	†	†	†	Y	Y
		sz	j	c	ö	(a)k	a	m	p	i	d	gy	t	zs
2 csoport		H	H	H	M	M								
		r	cs	z	v	u								
3 csoport	^	^	^	^	^	◇								
		s	s	g	l	(e)k								
4 csoport	X	X	X	(X)	(X)	(X)	X							
		b	ly	ty	ty	ty	ó							
5 csoport	)	)	)	D	(X)	(X)	X	X	X	0	0			
		n	e	o	ny	h	h	ö	ö	mb	ly	f		
6 csoport	∩													
		ü												

Olvassuk együtt a Bibliát hétről-hétre!

„Íme a magvető kiment vetni...”
 ... nektek megadatott, hogy értsétek a mennyek országának titkait...”

Mt. 13-ból

január 3–9.
 január 10–16.
 január 17–23.
 január 24–30.
 február 1–6.
 február 7–13.
 február 14–20.
 február 21–27.
 február 28–március 5.

Mt. 13, 1–23
 Mt. 13, 24–30
 Mt. 13, 31–35
 Mt. 13, 36–43
 Mt. 13, 44–52
 Lk. 14, 15–24
 Lk. 15, 8–10
 Lk. 15, 11–32
 Lk. 18, 9–14

Unitárius vallási műsorok a médiában

Magyar Televízió –
 1-es csatorna

„Bemutatjuk
 az Unitárius Életet”

„Unitárius templomok”

március 6., hétfő 16.30

„Örömhír” c. műsor

március 12., vasárnap 15.10

„Jó reggelt adj Istenem!”

c. gyermekműsor

március 25., szombat 8.00

Magyar Rádió –
 Kossuth adó

„Egy az Isten” c. félóra

február 25., péntek 13.30

március 31., péntek 13.30

Lapzárta minden páros hó 10-én van. A később beérkezett írássokkal szerkesztőségünk csak a következő hó lapzártáig tud foglalkozni. Kérjük ezt a beküldendő írásoknál figyelembe venni.

Ellenkező esetben a szerkesztési és nyomdai munkák elhúzódhatnak és késhet a lap megjelenése.

A szerk.

Laptulajdonos:
 Magyarországi Unitárius Egyház

Főszerkesztő:
 Bencze Franciska

Rovatvezetők:
 Kászoni József
 (hazai és határon túli kultúra),
 Kelemen Miklós
 (egyház történet),
 Rázmány Csaba
 (hazai egyházi tudósítások),
 Dr. Somogyi László
 (Teológiai Műhely)

SZERKESZTŐSÉG CÍME:

V. Nagy Ignác utca 2–4. Budapest, 1055.
 Telefon/fax: 311-2801

Terjeszti a Magyarországi Unitárius Egyház.

Előfizethető:
 egyházi központunkban, a lelkési irodákban,
 vagy egyházi csekkben, Unitárius Élet jelképpel.
 Évi előfizetési díj: 1200,- Ft
 Egyes szám ára 200,- Ft
 Megjelenik kéthavonta.
 Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

Felelős kiadó:
 Heltai Gáspár Kft.

Index: 25 842

Készült a Cerberus Kft. gondozásában
 (Budapest V., Kálmán Imre u. 23.
 Tel.: 332-3511)

Felelős vezető: Schmidt Gábor
 HU ISSN 0133-1272

A Magyarországi Unitárius Egyház
 internetcíme:
www.extra.hu/mue

ÚJÉVI PÁSZTORLEVÉL

*Jézus pedig, tanítványaival együtt elvonult a tenger mellé,
ahová nagy sokaság követte Galileából,
valamint Judeából és Jeruzsálemből...*

*Jézus pedig szólt tanítványainak:
legyen készen számára egy csónak a sokaság miatt,
hogy ne tolongjanak körülötte.*

*Mert sok embert meggyógyított, úgyszólván, akinek valami baja volt,
megrohanta őt, hogy megérinthesse."*

Márk 3, 7

Kedves Unitárius Testvéreim!

Látjuk e helyen, hogy Jézus miként készíti fel tanítványait küldetésükre. Ennek egyik fázisa az, hogy egy pusztaságra küldi őket, hogy kissé kipihenjék magukat. Vagyis a *magányba* vonulásról van szó, erről a rendkívül jelentős aktusról, amikor is a tanítványok végiggondolhatják magukban mindazt, amit Keresztelő János tanított és cselekedett.

Azt tanította ugyanis, hogy Isten országa megérkezőben van, és hogy ő maga ugyan vízzel kereszttel s ezzel az ember eredeti tisztaságára történik utalás, amelyet a megtérés idején valamennyire érzékelt a bűnbánó ember. Valójában nem ez az embert megépítő módszer, hanem annak az eljövetele viszi előbbre az emberiség ügyét, akinek ő nem méltó sarujának szíját megoldani, és aki tűzzel és szentszellemmel kereszttel. Ez a *magányba* vonulás, amelyben Jézus tanácsára e helyen része van a tanítványoknak, a tisztább látásnak az alkalmát és eredményét kínálja, felkészülést a küldetésre. Ez a felkészülés egyrészt hozzásegíti a tanítványokat, hogy megértsék saját küldetésüket, valamint az új lelki erők megszerzéséhez is. Vagyis gyarapodnak ismeretekben, valamint lelki-spirituális erőiben.

Másfajta módszert is találunk Jézus tevékenységében, a tanítványok felkészítésében. Márk 3-ik részében a száradt kezű beteg meggyógyítása után a következőket olvashatjuk (Márk 3,7., stb, versek) *Jézus pedig elméne tanítványaival a tenger mellé."*

Egy másik helyen (Márk 4,35–41.) szintén a hullámzó tengerről van szó, amely elsüllyedéssel fenyegeti a hajót, amelyben a túlsó partra igyekeznek a tanítványok, miközben Jézus alszik vala a hajóban. A tanítványok megremülnek a szélvihar jöttén s felköltik Jézust, aki *„megdorgálja a szeleket"*, majd a tanítványokat is: *„Miért vagytok ily félénkek? Hogy van, hogy nincs hitetek?"*

Már előljáróban megállapíthatjuk, hogy naivság volna bárki részéről is – aki valamennyire ismeri a jézusi küldetést – arra gondolni, hogy Jézus szerint annak az embernek, embercsoportnak a hajója nem süllyed el vihar esetén, aki, illetve akik erős hittel utaznak a tengeren. Ha nagy a vihar, elsüllyed a hajó a hitetlenekkel és a hívőkkel együtt. Másról van tehát szó. Arról, hogy a tanítványok előkészítésének folyamatában a lelki erők miként állanak helyt a legnagyobb nehézségek közepette is, még precízebben, a már rendelkezésre álló lelki erők, a megszerzett lelki erők bírják-e a terhelést. A lélek, az emberi lélek ugyanis nagyon érzékeny, valósággal hullámzó benne az érzések és a gondolatok, az ösztönök és az indulatok, a türelmet felváltja a türelmetlenség, az összeszedettség az elernyedés állapota. A lélek hasonlít a hullámzó tengerhez – mondták a régiek. A lélek nagy útvesztő, hangoztatták azok, akik a lélek útjait ismerték valamennyire. Önmagunk benseje nagy bizonytalansági tényezőket is hordoz magában – tartották a görögök s ajánlották útikalauzál az Ariadne-fonalat, hogy a nagy labirintusban, az emberi lélekben, az ember megtalálja a helyes utat.

Amikor arról olvasunk az evangéliumokban, hogy Jézus és tanítványai a tengeren vannak, a tóparton vannak, vagy éppen a viharos tengeren utaznak egy hajóban, akkor tulajdonképpen a lelki erők gyakorlásáról van szó, hogy megerősödjenek küldetésében az ember, a tanítvány, hogy tapasztalatot gyűjtsön és egyre erősebbé váljon benső emberségében.

További útmutatásokat is találunk Jézusnál, abban a tevékenységben, hogy felkészítse tanítványait küldetésükre. Márk ev. 3,13–19 verseinek tanúsága szerint *„Aztán felméne a hegyre (Jézus) és magához szólította, akiket akar vala, és hozzá menének. És választá tizenkettőt, hogy vele legyenek és hogy kiküldje őket prédikálni..."*. Onként adódik az értelmezés, hogy a *„hegyre"* menés az életút megnehezédését jelzi. Hegyre menni nehezebb, mint a magányban megpihenni, ill. megnyugodni, vagy a tengeren a hajóban utazni, vagyis nem kis feladata a tanítványok seregének a meglévő lelki erők és képességek továbbfejlődésének munkálása. Az idézett locus magára Jézusra is erőteljesen rávilágít. A *„hegyre"* megy amikor a tanítványokat, a tizenkettőt kiválasztja azok közül, akik a tanítványok táborának nagyobb közösségét alkotják. Jellemző kitétel az idézett helyen a következő: *„... magához szólította, akiket akar vala..."* és *„kiválasztá a tizenkettőt"*. Jézus tehát a hegyen van, amikor kiválasztja tanítványait, a tizenkettőt.

Úgy is mondhatjuk, hogy küldetésének magaslatán van e tevékenysége alkalmával. Azokat választja ki, akiket akar vala. Nem sejtí, hogy: kik alkalmasak arra, hogy tanítványai legyenek, hanem tudja, hogy kik azok, akiket elhív. És azokat akarja maga mellé állítani az emberiségért végzendő nagy feladat elvégzésére. A tevékenységnek magas fokán áll, ott ahol a szó és a tett egybeesnek, és harmóniában végzi fennkölt küldetését. Legnehezebb a küldetés betöltése, amikor *„haza"* megy az ember. Márk evangéliuma 3,20–21 versei meglehetősen megdöbbentően, így hangzanak: *„Aztán hazatérének. És ismét egybegyüle a sokaság, annyira, hogy még nem is ehetének. Amint az övéi ezt meghallják, eljövének, hogy megfogják őt, mert azt mondják vala, hogy magán kívül van."* Azt mondhatjuk tehát, hogy *„ime Jézus magán kívül van"*. Itt bizony meglehetősen nehéz ponthoz jutottunk. Csak kérdéseket tehetünk fel: vajon abban a természetes emberi helyzetben, amelyben tudatos módon tevékenykedik valaki, el lehet-e jutni az emberi fejlődés csúcsára? Vagy pedig az a helyzet, hogy túl kell lépni önmagunkon – ez látszik bizonyosnak, Jézus *„haza"* tért, s hazatérve magán kívül volt. Ebben az esetben nem vagyunk messze a felismeréstől, hogy lelki és szellemi valókról, vagyis az örökkévaló, a halhatatlan emberről van szó, amikor is az ember érzi, hogy Istenből való a maga halhatatlan lelke, és Isten Ő benne lakozik. S ezáltal van egyensúly, van önbizalom. Tudja az ember: nincs magára hagyatva. Vele van az Atya.

Adjon a jó Isten mindannyiunknak boldog új esztendőt – szívemből kívánom!

Bence Márton püspök

ÚJÉVI PÁSZTORLEVÉL

Szeretett Híveim, Lelkészársaim, Ünneplő Gyülekezet!

A múlt évet azzal zártuk be, hogy hálát adtunk mindenért: hálát életért, öntudatért, egészségért, erőért, munkakedvért – hálát barátságért, szülői, hitvesi, testvéri, gyermeki szeretetért – hálát a természet s a gondviselés minden adományáért.

Minden új év kezdetén az ember úgy érzi magát, mint Hamupipőke a mesében. Az idő s a sors kegyetlenül bánik vele. De egyedülvalóságában is megéri, hogy valakinek gondja van reá, mert szereti őt, és megajándékozza az újrakezdés ajándékával. Úgy, mint a mesében Isten ajándéka ma három szem mogyoró. Milyen kicsi és mégis nagy, milyen szegény és mégis gazdag ajándék. Törjük fel s olvassuk ami rá van írva: hit, remény, szeretet. Ez a mi utunk, igazságunk és életünk.

Az új évet tehát kezdjük hittel!

Bízzunk Isten atyai szeretetében. Imádjuk őt, az élet és halál adóját, az idő és örökkévalóság Urát. Ez év első napján adományainak új sorozata előtt állunk. Ő adja nekünk az időt és buzdít: áron is vegyétek meg, mert az idő csak akkor lesz a tietek, ha jó, nemes étellel, ha jézusi cselekedetekkel kitöltitek. Ő ad parancsolatokat s kiszabja kötelességeinket, és nekünk minden kötelességben az ő szent akaratát kell látnunk és teljesítenünk. Ő ad tehetséget és áldást, hogy tiszta szívvel s öntudatos erkölcsi szemlélettel dolgozzunk.

A hit Istenben való bizalom, megnyugvás és vele való életközösség. Isten munkája az emberben, aki a hit által lép be életünkbe s teremt velünk kapcsolatot, szól hozzánk, és mi válaszolunk neki gondolkodásban, szóban és cselekedetben. Így szenteljük oda életünket és jövőnket az ő országa szolgálatára.

Kezdjük meg az évet reménnyel!

Tenger az idő, vihar és napsugár, szerencse és baj jár rajta, de bízzunk: Isten segít! Reméljük, hogy megóv a bűntől, tévelygéstől, bukástól, rossz példaadástól, szívkeménységtől. Ezek a lelki élet sötét oldalai. És reméljük, hogy megsegít a jóra és erényre,

s formálódik bennünk a lélek. Legyen új élet az új évi Reménységünkbe foglaljuk Isten segítségét és áldását családjaink, barátaink, egyházunk és népünk számára, de Földünk számára is, hogy otthonunk maradjon az új évben is az általa jónak és szépségnek teremtett világ.

Kezdjük meg az évet nagy szeretettel!

Isteni vagyunk, aki szívet adott, hogy szeressünk; lelket adott az odaadás és bizalom érzéseire; erőt és tehetséget sokféle tevékenységre. Szeressük őt mindenekelőtt azáltal, hogy parancsait teljesítjük s a gyakorlati kereszténység értékteremtő és megőrző életeszményét követjük: a nyomorultat segítjük, a meztelent felruházzuk, a tévelygőt jó útra tereljük. S hogy ez évet szeretettel megszenteljük, megbocsátunk ellenségeinknek, s jót teszünk azokkal, akik rosszat tettek nekünk. Másokat meg nem szólunk, tetteiket félre nem magyarázzuk, jó példát adunk, senkit meg nem károsítunk, senkire sem irigykedünk, egyszóval szeretünk.

Isten azt kéri tőlünk, hogy menjünk mélyebbre a szolgálatban: a hitben, reményben és szeretetben, hogy az evangélium értelmes, érző és élő üzenetként jusson el azokhoz, akik szószékeinkre figyelnek s lelki irányítást várnak vallásunktól és egyházunktól. Higgyünk vallásunkban és egyházunk hivatásában, éljük meg jobban unitárius voltunkat. Amit hiszünk azt vállaljuk is. Növekedjünk emberségben. Itt ezen a földön tanulással, szóval, tettel, igazsággal segítsük egy új, minőségi élet kibontakozását.

Bízzuk Istenre magunkat. Az ő nevében kezdjük az új évet, vele és általa akarunk dolgozni, mint az ő munkatársai. A jövőnkért felelősek vagyunk. Ezért bátran, félelem nélkül, hittel, reménnyel és szeretettel nézzünk a jövőbe.

Gyülekezeteinknek, lelkész és gondnok atyáinkfiainak, híveinknek és minden jóakarató embernek Istentől megáldott, békés és boldog új esztendőt kívánok.

Dr. Szabó Árpád püspök

Újévi köszöntő

Tisztelt püspök úr, főjegyző asszony, főgondnok-helyettes úr, kedves testvéreim!

Egyházunk régi hagyományait követve gyűltünk ma ismét össze, hogy együtt köszöntsük az év első napján az új esztendőt. Így hagyományosnak is lenne tekinthető ez a nap, ha csak az új évet köszöntenénk. Azonban most egy új évszázad és egy új évezred első óráit is éljük. Bár vita van azon, hogy most, vagy egy év múlva kezdődik-e a XXI. század, illetve a III. évezred, én a mai napot tekintem annak. Ha mások szerint nem is az, ténykérdés, hogy a mai naptól 1000 év után, az évszámok kettessel kezdődnek.

Pár éve Egyiptomban járva, megilletődötten és megszeppenve álltam a piramisok lábánál. Első

gondolatom az volt, hogy ugyanez a felfoghatatlan látvány tárulhatott Jézus szeme elé is 2000 évvel ezelőtt, hiszen az ő korában már 3000 éve álltak ezek az építmények. Így visszatekintve, az emberi civilizáció több évezredes történetében eltörpül a mi ezeréves történelmünk, aminek az ezredforduló azért is ad oly nagy jelentőséget, mert államiségünk millenniumát is jelenti egyben. Ez az ezer év mily rövidnek tűnik, és mégis számunkra, a keresztény magyarság számára mindent jelent. Almalapítást és államgyarapítást, külső és belső harcokat, veszteségeket és győzelmeket, a fennmaradást és a megmaradást. És ez az ezer év magyar történelme adta a reformáció, a megújulás keretén belül a keresztény világnak az unitarizmust.

amely immár 432 éve hirdeti mindenféle dogmától menetesen az egy az isten igaz hitét.

Ahogy az elmúlt ezer esztendő, úgy az elmúlt utolsó század is kemény próbáknak tette ki magyarságunkat. A két vesztés háború az ország jelentős részének, a történelemben szinte példanélküli elvesztését eredményezte. Ennek köszönhetően, az erdélyi földön megalakult Unitárius Egyház is kényszerűen kettővé vált. Meg kellett tanuljuk az önálló életet, az önszervezést, gyakorolnunk kellett a megmaradás törvényét olyan környezetben, ahol a számbeli sokaság hiánya kevésbé nyújt elismertséget. Bár ha az elmúlt két évben az egyházak részére felajánlott 1 %-os adót tekintjük, mindenki elismerését, de sajnos irigységét is kiváltottuk azzal, hogy az egy főre eső felajánlott összeg tekintetében vezető helyet szereztünk. Ami ugyanakkor azt is mutatja, hogy az unitáriusok a jövedelmek oldaláról közelítve is, társadalmunk vezető elitjéhez tartoznak.

Úgy érzem, ennek megtartása lehet az elkövetkezendőkben is egyik alapvető célunk. Ehhez pedig erős hit kell, ami Egyházunkban megtalálható és gyakorolható.

Mit hozhat még számunkra az új esztendő? Jelentős esemény lesz az idei évben a megtartandó tisztújító és egyházi törvényünket módosító Zsinat, mely Zsinatnak hosszabb távra rendeznie kell egy-

házunk életét. Az új évnek az egymás iránti toleranciát, egyetértést, a nézetkülönbségek tisztázását kell meghoznia számunkra. Évek óta hordozunk magunkkal felszín alatti problémákat, amelyek megoldása nélkül nem tudjuk majd megállni helyünket az új évezred első évszázadának első évtizedeiben. A hagyományainkat féltve kell őriznünk, de ugyanakkor szükséges a fiatalítás, a fiatalok bevonása az aktív egyházi életbe. A múltunkat feledni nem szabad, de az abból származó tanulságokat felhasználva, azt a jövőnk építésénél kell kamatoztatnunk. A visszatekintést az előretekintés szolgálatába kell állítanunk. Tudomásul kell vennünk méreteinkből adódó korlátainkat, és ennek szem előtt tartásával kell egyházunk életét megszerveznünk. Nem szabad szégyelni segítséget kérni, és a nagyobb tapasztalattal rendelkező segítőt jobbot, ha nyújtják, el kell fogadni. Hiszem, hogy bennünk unitáriusokban megvan a készség és a jó akarat, hogy az új évezred kihívásainak megfeleljünk. Ez pedig megmaradásunknak, továbbfejlődésünknek a feltétele.

Kérem a jó Istent, hogy mindehhez adjon hitet, erőt, kitartást, és egyházunk vezetőire áldást, hogy bölcsen vezethessék nyájukat. Mindannyiunknak kívánok áldott, békés és boldog új esztendőt!

Dr. Mikó Gergely

Az 1568. évi tordai országgyűlés és a vallási türelem

Dávid Ferenc türelemtana nem maradt elszigetelt elmélet a teológusok és hitviták szűk körében, hanem átment a köztudatba. A fejedelem, az ország vezető embereinek többsége állást foglalt mellette. A vallási türelem és a dávidferenci reformáció ügye az 1568. január 6–13. napjain Tordán tartott országgyűlésen dőlt el. A fejedelem előterjesztésére a következő határozatot hozták: *„... a prédikátorok minden helyeken az evangéliumot prédikálják, hirdesék, ki-ki az ő értelme szerint, és a község, ha venni akarja, jó, ha nem, senki rá ne kényszerítse az ő lelke azon meg nem nyugodván, de oly prédikátort tarthasson, kinek tanítása neki tetszik. Ezért senki a szuperintendensek közül, se mások a prédikátorokat ne bánthassák, ne szidalmaztassék senki a vallásért senkitől, az előbbi constitutio szerint és nem engedtetik meg senkinek, hogy a tanításért bárkit is fogsággal, vagy helyéből megfosztással fenyegetsen, mert a hit Isten ajándéka, ez hallásból leszen, mely hallás Isten igéje által van.”*

Az országgyűlés nem tett mást, mint a tényleges vallási helyzetet szentesítette, és a többség állásfoglalását fogadta el, midőn törvénybe iktatta a tolerancia és lelkiismereti szabadság elvét. A határozat David Ferenc türelemtanának elismerését jelentette. A tordai vallásügyi végzés a radikális reformáció és a haladó erők jelentős győzelme volt, egyedülálló jelenség a 16. században. A törvény végrehajtását János Zsigmond hitbeli kötelességének tartotta. Az 1568. március 8–18. napjaiban Fehérváron lefolyt második hitvita alkalmával Csáki Mihály kancellár bezáró beszédében kiemelte: „a fejedelem ezután is megengedi, hogy mindkét fél vitatkozzék, az lévén akarata, hogy birodalmában teljes vallásszabadság uralkodjék”. Az 1569. október 20–25-én Váradon tartott hitvitán maga János Zsigmond jelentette ki, hogy „a mi birodalmunkban – miképpen arról ország végzése van – mi azt akarjuk, hogy szabad-ság legyen, mert tudjuk, hogy a hit Isten ajándéka és a lel-

kiismeret semmi erőszakkal nem vitethetik”. Az országgyűlési határozat végrehajtását mindennél jobban igazolja az erdélyi unitarizmus fennmaradása. A 16. században az erdélyi fejedelemség volt az egyetlen Európában, mely az unitárius reformációt elismerte és egyházi létét biztosította.

Az 1568. évi tordai vallásügyi törvény a toleranciát, az egyén és a közösség lelkiismereti szabadságát kívánta biztosítani. „Sajnálatos tény, hogy a feudális társadalmi rend ellenállása, a fejedelmek önkényuralma és az ellenreformáció miatt az 1568. évi törvény által nem valósulhatott meg az összes itt élő felekezetek vallásszabadsága és egyenjogúsága. Erdély a 16. században a török birodalomtól függő fejedelemség volt, a hatalmat gyakorló, kiváltságos osztályok a román népet annak ellenére, hogy az ország lakosságának többségét alkotta, nem ismerték el kiváltságos nemzetnek és egyháza, az ortodox egyház, csak megtűrt felekezet volt. Ebben a rendszerben a vallás szabad gyakorlása az országgyűlésben képviselt egyházak körében érvényesült.”

„A tordai országgyűlés határozata mégis a kor szabta társadalmi és nemzeti korlátok között is haladó, előremutató cselekedet volt. Pozitív lépést jelentett előre azon az úton, amely a lelkiismereti és vallásszabadság feltétel nélküli elismeréséhez vezetett, úgy ahogy az ma hazánk alkotmányában biztosítva van.”

Akik elfelejtik a múltat, kénytelenek azt megismételni. Azok pedig, akik emlékeznek a múltra, benne útmutatást találnak a jelenre és jövőre egyaránt, s gazdag hagyományokat tudnak feleleveníteni. Mi megtanultuk a múltból, hogy sok idő és tapasztalat szükséges amíg az ember eljut annak a felismerésére, hogy egyetlen dogma sem érdemi meg, hogy érette szembeszálljunk és vetkezzünk az emberség és a szeretet ellen.

A folyamatteológia Jézus-képe

Hová lett a dogma Krisztusa?

A hagyományos kereszténység számára mindig is Krisztus megváltó tette állt a középpontban. A nyugati világban, a szekularizmus terjedésével a krisztusi kép sokat veszített eredeti dogmatikus jelentéséből. A probléma igazán a keresztény egyházakon belül jelentkezik. Sokan kényelmetlenül feszengenek, már nem tudnak többé Kálcedón nyelven szólni, és nem is akarnak. Az Új Korszaknak a teológiában is Új kihívásai vannak. A szkeptikusok úgy fogalmazzák, hogy egy kereszténység utáni korban élünk. A process teológusok Krisztust saját történelmünk, saját korunk konkrét aktualitásában vizsgálják.

Kétségtelen, hogy korunk vallási pluralizmusa is sokban hozzájárult ahhoz, hogy a Jézus-kép ereje csökkent. Épp a 20. századi események döbentették rá a nagy protestáns teológusokat is arra, hogy a legfőbb keresztény erkölcsi tanítás megtalálható a kereszténységen kívüli világban is, emellett a kereszténységnek el kellett ismernie, hogy nem ez az egyetlen igaz és jó ösvény. Léteznek más kultúrákban, más vallásokban is helyes megoldások. Többé nem lehet negatív módon közelíteni a távol-keleti vallási alternatívákhoz.

A ma emberének alapkérdése nem csak egzisztenciális. Manapság felmerülnek globális kérdések is, az emberek felfedezik, hogy mennyi veszély leselkedik kicsiny Földünkre, hogy mennyi minden választ el minket egymástól, hogy mennyire hiányzik, mennyire szükség lenne Földünk sorsának alakulásában egy kollektív, releváns, alkotó válaszra.

Krisztus többé már nem az, aki volt az első 13. században. Krisztus jelentése alapvetően összefügg Jézus történeti személyével.

André Malraux A csönd hangjai és Isten metamorfózisa c. művészetfilozófiai munkáiban azt boncolgatja, hogyan tűnt el az évszázadok során a Jézus-ábrázolás a művészetekből. Mivel a látványművészetek az adott kor kulturális érzékenységének lenyomatai, érdekes meghallgatni a művészettörténész Malraux okfejtését. A Római Birodalomban birodalmi szimbólum kellett, az ember Jézust teljesen elfelejtették. A korabeli ábrázolások a szakralist, a szentet jelenítették meg és hangsúlyozták. Krisztus mindenható pantokrátorként jelenik meg a művészetekben, aki uralkodik, aki ítélkezik a világ felett. A nagy egyházszakadás után a keleti kereszténységben megmaradt Krisztusnak az Atya Isten képére alkotott mása. A román stílusú katedrálisok díszítőművészetében Krisztus maga az Isten. Lassan az évszázadok során Krisztus kezd emberarcot ölteni. A 14–15. századtól kezdve találunk már Jézus életéről szóló jeleneteket is. Megkülönböztetik a szentet és a profánt.

Jézus története valójában az ember ön-megértésének története is. A kereszténység is individualizálódott. Jézus nem általában beszélt az embereknek, hanem az egyes emberhez szólt. A 15. századi flamand portréfestészet őriz még valami spirituális tartalmat, de már szekularizált. Az individualizmus megjelenésével megváltozik az emberek önmagukról alkotott képe. A művészek többé nem eszközöknek, hanem alkotó, formáló erőknek hiszik önmagukat.

A művészetekben Krisztus először Jézussá változott, majd Jézus csak egy lett a többi ember között. S századunkra Krisztus látható alakja eltűnt. Helyette maradt a művészet alkotó, átformáló ereje. Malraux a művészeti stílusok alkotó, teremtő átformáló erejéről beszél. John B. Cobb, Jr. A neves amerikai folyamatteológus azt állítja, hogy maga Krisztus ez a teremtő átváltozás (Creativ transformation).

Az első világháború után a keresztény teológusok választót előtt álltak. Barth munkásságának hatására az objektív teológiai kutatás és a hitvallás különvált. Önkéntelenül is felvetődött a kérdés, vajon a keresztény hit demitologizálása nem jelenti-e a kereszténység végét? Cobb szerint a kereszténység nem élhet sokáig skizofréniában. Át kell hidalni azt a szakadékot, amely a hagyományos hit, a hagyományos vallási nyelvezet és a tudományos kutatások eredményei között tátong. Sokan még ma is úgy érzik, hogy a vallás számára a legnagyobb veszélyt az objektív kutatási eredmények jelentik.

A process gondolkodók a vallási pluralizmus elve mellett törnek lándzsát. Az Újszövetségben Jézus nem egy értékrendszert fogalmaz meg, Az Újszövetség nem egy etikai kódex. Jézus átformáló erő abban az értelemben, hogy jelen van a realitásokban. Tillich Krisztust Új Létezésnek nevezi. Mi is az újból és az újért élünk. De a változás legtöbbször a dolgok újrendezését jelenti, korábbi formákhoz való visszatérést. Az új mindig a régire épül.

Krisztust nem lehet azonosítani semmilyen intézményesített formával. Krisztust nem lehet azonosítani a régmúlt zsinati dekrétumokkal. Jézus sokkal inkább a teológia kreatív transzformálója, alkotó átformálója, aki a pluralizmus korában is saját hitünk egyedüli kifejezője.

Mit is jelent a Krisztus szó?

A Krisztus egy szó. És mint minden szónak jelentése, értelme van. Jelentése a vallásos nyelv és megtapasztalás változó folyamatából ered. Az irodalom és a hermeneutikai kutatások már rámutattak a nyelvi nehézségekre, a kifejezés mód problémáira. A különböző tradíciók vallási nyelvezete képekben fejezi ki magát. Krisztus egy imidzset, egy képet nevez meg. És ez a kép az alkotó, teremtő átváltozás. A te-

ológia feladata, hogy ápolja ezeket a hagyományos vallásos képeket. De ezek nem statikus képek, a világ folyamatában ezek értelme is változik.

Cobb, Krisztus és a Logosz kapcsolatát taglalva megállapítja, hogy a keresztény hagyományban a transzcendens realitás inkarnált formája Krisztus. A Logosz a rend kozmikus alapja, az értelem, a cél lényege, a reménység forrása. A Krisztus szó egy létező, valós dologra utal, akár felismerjük, akár nem. A teremtő átváltozást felismerhetjük a természetben, a történelemben és személyes tapasztalatainkban. Ebben az értelemben Krisztus teljesen immanens. De a folyamatteológia képviselői sehol nem azonosítják és nem helyettesítik Krisztust Istennel.

David R. Griffin, a kortárs amerikai process tanulmányi központ egyik vezetője, „A Process Christology” c. munkájában a relativizmus és a racionalizmus szemszögéből fejt ki a Kinyilatkoztatást. Négy neves teológus munkásságát veszi alapul a folyamat krisztológia magyarázatánál.

Friedrich Schleiermacher „Keresztény hit” c. munkájában a hit és az ész, az érvelés kapcsolatát tárja fel. Hogyan egyeztethető össze a vallásos hit és az objektív érvelés? Ha a teológia racionalistává válik, többé nem tudja alátámasztani a dogmákban megfogalmazott kijelentést. Azonban a keresztény hit magyarázatánál, Isten, ember és a világ kapcsolatában, szükség van metafizikai fogalmakra. A teológia és a filozófia megközelítése – látszólag – ellentmond egymásnak. A Jézusban működő isteni erő magyarázatánál Griffin megpróbálja áthidalni ezt az ellentétet. Olyan megközelítést talál, amely egyfelől megfelel a Szentírás értelmezésének, másfelől megvilágítja, hogyan hordozta magában Jézus Isten különleges kinyilatkoztatását.

Már Schleiermacher beszél arról, hogy Isten Jézusban épp olyan objektív formában van jelen, mint minden emberben. Jézus abban különbözött másoktól, hogy az ő életében ez az isteni jelenlét domináns volt. **John Baillie** továbblép, és azt mondja, hogy Isten csak akkor tud valakiben munkálkodni, ha az egyén szabadon válaszol a megszólításra. A 19. századi protestáns teológusok elgondolásában Isten annál inkább munkálkodik valakiben, minél közvetlenebb kapcsolatban áll az illető személlyel. **Tillich** nyelvén ez így hangzik: az ember nyitott kell, hogy legyen Istennek. **Emil Brunner** teológiájában: a hit a priori feltételezi, hogy a hit Krisztusa nem lehet azonos a történeti Jézussal. Mások azt állítják, hogy a kettő ugyanaz.

Eddig eljutottunk a történeti Jézus és a hit Jézusa megkülönböztetéshez. A kettő összekapcsolása csakis a „Milyen mértékben volt jelen a názáreti Jézusban Isten?” kérdés megválaszolásával lehetséges.

A kijelentés is kétoldalú: egyfelől van egy szubjektív-befogadó, és egy objektív-adakozó oldala.

Vizsgáljuk meg a Jézussal kapcsolatban használt terminológiát!

NÁZÁRETI JÉZUS. Ez a kifejezés arra a Jézusra utal, aki valójában volt. Minden megállapítás ide tartozik, amely valami igazat akar Jézusról elmondani.

A TÖRTÉNETI JÉZUS. Ez a kategória azokat a megállapításokat tartalmazza, amelyek a történeti Jézus-kutatás eredményei, amelyek elfogadható valószínűségeket tartalmaznak.

A HIT JÉZUSA. Ez a terminológia különbözik az előző kettőtől. Magába foglalja a történeti Jézusról szóló állításokat, de alapvetően Isten Jézushoz való tényleges kapcsolatát jelenti. A freudi gondolatmenetben egyetlen neves történeti személyt sem lehet elválasztani a hit személyétől. (Gondoljunk csak Kossuthra, vagy Széchenyire!)

JÉZUS MINT KRISZTUS. Ez a kifejezés magába foglalja az előző kettőt, de alapvetően Jézus megváltó jelentőségére utal. A Názáreti Jézus egy múltban élt személy. Jézus mint Krisztus azt a szubjektív kapcsolatot jelenti, amellyel a beszélő megközelíti Jézust a jelenben.

A fenti terminológiák össze is kapcsolhatók, de szembe is állíthatók egymással. A Jézusról szóló megállapítások nemcsak jelentőségére utalnak, hanem azt is kifejezik, hogy mások hogyan fogadták el őt. **Bultmann** a történeti Jézus ellen szólt. A kerygma hirdetése szempontjából számára mellékes a történeti Jézus személye. **Griffin** szerint nem lehet Jézus személyének valós ismeretét mellőzve, róla szóló megállapításokat tenni. Csak akkor találhatjuk meg a Végső Valósághoz vezető pozitív utat, ha komolyan vesszük Jézus, Istenhez fűződő különleges kapcsolatát.

Az Újszövetségi teológusok megegyeznek abban, hogy a Názáreti Jézus cselekedetei és szavai képezik az alapot a Jézusról alkotott komplex képnek. Az isten országáról szóló tanítás központi helyet foglal el Jézus igehirdetésében. Az isten országa eljövetele hol a jelenre, hol a jövőre utal. A jelenre utaló bibliai helyek: Lk 10,18., Mt 11,12., Mt 11,5., Mk 2,19. stb. A királyság jövőbeli megvalósulását találjuk: Lk 6,20-ban, Lk 11,2-ben, Mt 8,11-ben stb. Összefoglalva azt mondhatjuk, hogy Isten cselekvő és hatékony a jelenben is, de cselekedetei a jövőre irányulnak, ahol Isten akarata még teljesebbé válik. A keresztény realitásérzék számára meghatározó, hogy Jézus Isten jelenlétét és uralmát itt és most hirdette. Ez teljesen ellentmond annak a felfogásnak, amely azt vallja, hogy Isten a világtól elvonatkoztatott Valóság, csak egy bizonytalan jövőbeli időpontban jelentkezik. Jézus természetesen elfogadta, hogy Isten cselekedett a múltban is, de úgy látta, hogy Isten valami újat hoz létre a jelenben. A folyamatteológiában az isteni teremtés is egy folyamat, minden pillanatban teremt és újjáteremt.

Bultmann, Perrin és Colwell megegyeznek abban, hogy isten országának kihívása az egyes embernek szól. Az is igaz, hogy Jézus tanításainak tartalma és koncepciója párhuzamosan megtalálható a korabeli zsidó irodalomban. Alig akad egy-egy autentikus jézusi mondás, amelynek nincs meg a párja. Másfelől Jézus radikálisan átformálta a másoktól átvett gondolatok, képek jelentését, olyannyira, hogy azok konkrét jelentősége, mind Jézus, mind a hallgatóság számára teljesen új volt.

Jézus szavai és Krisztus

Jézussal kapcsolatos tudásunk az ő személyes hatásán alapul. Az első keresztények birtokában voltak ennek a tudásnak. Megmozgatta őket, átjárta gondolataikat és nyelvezetüket. Más értelemben ugyan, de Jézus átjárta a történelmet is. Megbízható tudást leginkább Jézus üzenete jelent. Jézus szavainak teremtő, átformáló hatása van. Napjainkban

is üzenetének megtapasztalása, átformáló ereje a krisztusi megvalósulás. Mindezek persze ahhoz a kérdéshez vezetnek, hogy ki is volt ő valójában? Milyen megkülönböztető karaktert kapcsolhatunk az ő személyéhez?

A keresztény egyház történetében évszázadokig nem lehetett megkérdőjelezni a zsinati dekrétumokat. De már az első keresztény közösségekben különböző módon interpretálták az Újszövetséget. A Felvilágosodás korának vezető nyugati gondolkodói megpróbálták kiszabadítani Jézust a hit mátrixából. A modern teológusok már úgy beszélnek róla mint aki szavait a mindennapi világból vette. Jézus tekintélye szavainak és tetteinek hatásából ered. Jézus példázataiban egy teljesen meghökkentő, szokatlan perspektívába állítja a hallgatót.

Jézus egy nyitott közösségre szólít fel minket. Amikor Jézus szavainak sikerül felrázni, megtörni az emberi önteltséget, önelégültséget, akkor válunk nyitottakká az új lehetőségekre, a teremtő újszerűsége.

Jézus szavaitól – Jézus személyéig

A kora keresztény egyházban kétféle Jézus-kép élt. Az egyik úgy látta Jézust mint tanítót, mint mestert, akinek szavai és tettei tökéletesen jelenítették meg az istenit. A másik felfogás szerint Jézussal a Logosz lépett be a történelembe, hogy legyőzze a gonosz hatalmát. A 19. században Jézus személyében egy egyedül isteni közreműködést láttak. Századunkban Jézust leginkább úgy érzékelik, mint aki osztozik emberi gyengeségeinkben, tudatlanságunkban, érzelmeinkben, félelmeinkben stb. Arra a felfedezésre jutottunk, hogy Jézusban az isteni emberré lett. Jézus is közülünk való. A keresztény hit számára ez a felfogás az alkotó átváltozás. Ha Jézus hatását ezen az úton vizsgáljuk, akkor tanításainak ereje nyitotta tesz minket a Logosz megismerésére, amely teremtő átformáló erőként van jelen, de csak abban az esetben, ha átadjuk magunkat szavai erőterének. Griffin magyarázatában a Logosz inkarnálódott Jézusban, de a Logosz inkarnálódik minden egyes dologban, minden emberi lényben, minden teremtményben. Ugyanakkor nem biztosítja mindegyikben Isten akaratát, belülről fakadó tekintélyét.

A keresztény élet egy ismétlődő folyamat. Az ismeretlennek adjuk át önmagunkat. De ez csak akkor jöhet létre, ha levetkőzzük önmagunk intézményesítését, és a bizalom ismétlődő megújításával a teremtő átváltozás folyamatába helyezzük életünket.

Bultmann, Perrin és Colwell Jézus tekintélyét nem személyiségében, hanem tanításában és cselekedeteiben látták. Nem tekintették autentikus forrásnak azokat a bibliai helyeket, ahol Jézus különböző címet ad önmagának. Colwell úgy fogalmaz, hogy Jézus szavai és tettei isteni küldetést hordoznak, amely döntő jelentőségű Isten országának hirdetésében. A próféták életük nagy részében kapcsolatban állnak Istennel, válaszolnak Isten szavára. A process teológusokat leginkább az izgatja, hogy mi történik akkor, amikor Isten megszólítása alapján kapcsolat jön létre.

Mi volt az az új dolog Jézusban? Jézusban is feszültség van emberi érzései, megkísértése, küzdelme a Gecsemáné kertben – és a benne lévő isteni erő között. Jézus számunkra egyedül. És ezt az egyedit próbálja meg kifejezni a Krisztus szó.

Jézus csak azokat bátorítja, hogy változzanak meg szavai hatására, akik hisznek neki, akik hallgatnak rá. Mi, mindannyian a mi sajátos szemszögünkben látjuk és vizsgáljuk a történéseket. Másokat is ebből a sajátos szemszögből nézünk, és annak alapján ítélünk meg, hogy veszélyt jelentenek-e számunkra vagy támogatnak minket. Ez az emberi magatartás még az Istenhez fűződő viszonyunkra is igaz. Jézus egészen más perspektívából szemlélte a világot és Istent. Ő elfogadta Isten célját és akaratát. Személyes létében nem érzett isteni fenyegetettséget. Nem kívánt isteni elégtételt, megigazulást, védelmet úgy, ahogy azt mi igényeljük. Nem volt szüksége öngazulásra. Amikor felajánlotta másoknak belső értékeit, nem kellett oldalra pillantania, vajon hányan támogatják. Mégis valami teljesen egyedül tisztasággal, egyszerűséggel, és következetességgel beszélt.

Összefoglalás

Whitehead Jézust egy kimagasló, különleges történelmi személynek látta. Szinonimaként használja a Jézus és a Krisztus szavakat. Isten teremtő szeretet – írja. A teremtő átváltozás pedig a fejlődés, a növekedés, az élet lényege. A fejlődést nem úgy érzük el, hogy az adott világban lévő elemeket különböző kombinációkban egymáshoz illesztjük. A fejlődésnek szüksége van ezen elemek megváltoztatására, melynek során Új jön létre. És ez az Új valami Jézus Krisztus.

De ugyanez a teremtő változás van az ember válaszoló szeretetében. Isten teremtő szeretete teremtő változást idéz elő teremtményeiben. És nem csak teremtményeiben, hanem a tudomány, a filozófia, a művészet történetében is.

Jézus élete jelentős esemény volt, így a reá való emlékezés az ő erőterét, hatását növeli. Jézus hallgatóinak saját létükről beszél, **Reinhold Niebuhr** szavaival: „Jézus megzavarja a kényelmeseket és megnyugtatja a zavartakat”. Jézus akkor tud jól munkálkodni, ha behelyezzük önmagunkat az ő erőterébe, ha megújulunk tanításai által. És akkor döntően ő fogja alakítani létünk módozatát.

A folyamatteológia Jézust minden értelemben embernek mondja, de itt nem áll meg. Jézus mégis Isten oldalán állt, amikor beszélt, amikor megszólította hallgatóit. A filozófia nyelvén Jézus egy megkülönböztetett létstruktúra, Isten teremtő szeretetének jele.

A kijelentés egy emberi életben összpontosul. Jézusban meg tudjuk tapasztalni Isten következmény természetét. Jézus szenvedő sorsa rámutat Isten sorsára. A process nem foglal állást Jézus istensége kérdésében. Jézust Isten tökéletes, de nem kizárólagos kijelentésének fogja föl. Jézus életén keresztül megélhetjük, megtapasztalhatjuk Istent.

A process Isten-képe egy befogadó-kiegészítő Isten-kép. Az embert ki tudja teljesíteni, megnő az egyén erkölcsi mozgástere. Megnyílik a világ, az embereket átjárja ez az átformáló erő, és képesek lesznek lemondani, áldozatot hozni. Megvalósul valami. Valami új, valami több jön létre.

Whitehead szavaival: Isten a dolgok költője. A világban lévő szubsztanciák benne és általa kapcsolódnak egymáshoz. Isten úgy öleli magához a világot, hogy benne van Jézus sorsában is.

Orbókné Szent-Iványi Ilona

Ezredvégi beszélgetés Hans Küng valláskutatóval

Mi készítette Önt, katolikus teológusként arra, hogy a világvallásokkal és a világetosz problémájával kezdjen foglalkozni?

Mindig is nyitott voltam a világra. Svájcban nőttem fel, ahol három különböző nemzetiség él együtt. A római Collegium Germanicum et Hungaricumban, ahol tanulmányaimat végeztem – ahol egyébként magyar diákokkal együtt tanultam, akikkel nagyon jól megértettük egymást – ott még hallottuk azt a mondatot, mi szerint „az egyházon kívül nincs üdvözülés”. Azóta ezt a II. Vatikáni zsinat korigálta. Amikor 1955-ben Tuniszban jártam, a fehér atyák – egy az iszlám körében végzendő misszió érdekében alapított rend – tartományfőnöke azt mondta, hogy tulajdonképpen reménytelen a munkájuk, és valamennyien a fekete afrikaiak közé fognak menni. Megkérdeztem, hogy miért van ez így? Két okot említett: azt, hogy a keresztény hit nagyon komplikált – ellentétben azzal az egyszerű hitvallási formulával, mi szerint: „Nincsen más isten Istene kívül, és Mohamed az ő prófétája.” Erre a keresztények nem tudnak mit felelni; nem tudják megfoghatóvá tenni hitüket. A másik oka az, hogy a szexuálmorál lazább. Erről bővebben lehetne beszélni; nem olyan laza, mint itt vélik. Am természetesen egy olyan törzsi kultúra számára, mint amilyen az észak-afrikai arab törzseké volt, Ábrahám, Izsák és Jákob korához hasonlóan gyakorlatilag a többnejűség dívott. Az iszlám így alkalmasabbnak bizonyult. Ezekről a kérdésekről aztán természetesen újra és újra el kellett gondolkodnom; arról, hogy miként is állunk mindezekkel a dogmákkal, amelyek a kereszténységet – ami eredendően szintén egyszerű volt – végül ilyen bonyolulttá tették.

Aztán a II. Vatikáni zsinat, melynek XXIII. János pápa meghívására hivatalos tanácsadója voltam, új módon szembesített a vallásokkal. Később egyre inkább tanulmányok, tudatos elhatározások vittek a különböző vallású emberekkel folytatott dialógusok felé.

Ezek okozták később a katolikus egyházi vezetéssel támadt konfliktusát?

Sokan tanúsítják, kezdve a tübingeni katolikus fakultásnál, ahonnan el kellett mennem, hogy katolikus vagyok. Ez számomra soha nem is volt kérdés. A katolicitás azonban Pál apostoltól kezdve abban áll, hogy Péter is elmondhatja az igazságot. Hogy tehát szabad rákérdezni ama tévedhetetlenségre, ami a születésszabályozástól, az abortusz kérdésén keresztül a haldoklók segítségéig menő kérdésekben kerül alkalmazásra, hogy ezt valóban a mi Urunk, Jézus adta-e valamelyik egyházi instanciának. Ebben sok ember kételkedik; ezek tehát kritikus kérdések. Az egyház sora azonban akkor fordul rosszra, ha nem lehet kritikus kérdéseket felvetni, hiszen előbb vagy utóbb ezek áttörnek. Kétségtelen, hogy a katolikus egyházi vezetés a jelenlegi pápa alatt rendkívül sokat veszített a hi-

teléből, amit annakidején, XXIII. János és a II. Vatikáni zsinat alatt felhalmozott. Remélem azonban, hogy eljön az idő, amikor ráébrednek arra, hogy egyházunk hajója talán kissé túlfelül jobbra tért el, és hogy e belátás nyomán újra az ésszerű, keresztény és emberi közép felé kell kormányozni.

Ön könyveiben az utómodernről és posztmodernről is ír. Miben látja ennek a kornak az alapvető különbségét a korábbiakhoz képest?

Vannak emberek, akik alapján elvetik a posztmodern szót, mert kezdettől fogva úgy vélik, hogy ez azonos a posztmodernizmussal, amelyet bizonyos francia filozófusok terjesztettek el, és amely alapján tetszőlegességet jelent. Ezt az abszolút tetszőlegességet a magam részéről a modern végső kihatásának tartom, amely a szubjektivizmuson és az individualizmuson alapszik – mely értékekben magam is osztozom. Ez az individualizmus azonban az ellentétébe fordult, és elsősorban már nem az emberi méltóságot, hanem egy majdhogynem gátlástalan pluralitást, egyfajta önkényességet jelent, ami már nem szolgálja az ember javát. Ezért is nem értelmezem a jelent a posztmodernizmussal, azzal a formulával, amit gyakran idéznek, jóllehet Feyerabend nem így értette: anything goes, minden mehet. Ellene vagyok annak is, hogy az ethosz helyettesíthető azzal a mondattal, hogy csak „kedvünkre való legyen”. Ezek olyan dolgok, amelyeket semmi esetre sem kívánok méltányolni; a libertinizmus valahány fajtáját, legyen az a pénzügyekben, vagy az üzleti életben, vagy mint korrupció a politikában, avagy a szexuális életben – ahol szintén vannak az emberiességek bizonyos határai. Ez az, amit negatív megközelítve, elutasítok: a tetszőlegesség és az önkényesség posztmodernizmusát. Másfelől azonban még egy olyan ember, mint amilyen Jürgen Habermas, aki úgy véli, hogy az újkor még nem zárult le, nem tekinthet el attól, hogy a modernből kiérve egy másik korszakba jutottunk. Ezt nem kívánom most részletekbe menően taglalni; van egy világethosz tervem, és írtam nemrég egy könyvet a kereszténységről, ami hangsúlyozottan utómodern indíttatású. Eber szellemeik számára az utómodern az első világháborúval kezdődik. A korszak olyan nagy szellemei, mint Karl Barth, Albert Schweitzer és sok marxista is, Rosa Luxemburg más világot reméltek; nem akartak több háborút; már akkor látták a természet kifosztását, látták a technológia terjeszkedését, mint ahogy azt is, hogy a nacionalista politika hogyan csábítja el a lelkeket. Mindez aztán a második világháború után vált teljesen nyilvánvalóvá.

Ma olyan mozgalmak és törekvések vannak jelen, amelyek ugyan a 19. században, tehát a modernben kezdődtek, de csak az utómodernben bontakoztak ki. Mindenekelőtt ilyen az ökológia jelentősége az ökonómiával szemben. Másodsor a béke és a leszerelés jelentősége a nacionalista háborús

politikával szemben. Továbbá a férfi és nő új partneri viszonya a patriarchális rendszerrel szemben, ami gyakorlatilag az emberiséget kezdettől, illetve csaknem kezdettől meghatározta, hiszen kezdetben matriarchátus volt. Ezek új dimenziók, amelyek arra vezettek, hogy sor került a tudományok utómodern átértékelésére, melynek nyomán már nem az abszolút tudás letéteményesének tekintjük őket. Azután a technológia relativálódására, amit az atombombának köszönhetünk; úgyszintén a tájakat tönkretévő iparosítás, továbbá a demokrácia problematikussá válása akkor, amikor merőben individualisztikussá és formálissá válik.

Mennyiben más ez a korszak spirituális téren? Miben változott a vallás az ezredvégen?

Úgy hiszem, hogy a vallás egy olyan pozitív aspektus, amit mindeddig kevésbé vettek tekintetbe. Ezt még az egyházak sem látják eléggé, mivel túllontúl a régibe rögződtek bele, de azt hiszem, hogy a modern értelmiségiek sem érzékelik eléggé. A modern viszonya a valláshoz messzemenően negatív, ami érthető is, hiszen főként a katolikus egyház mindent megtett annak érdekében, hogy lehetlenné tegye magát az újkorban. Ez egyrészt negatív beállítódást jelentett a modern filozófiával szemben. Már Descartes is attól tartott, hogy beültják a könyvét. Ez a Galilei-ügy idején történt, ami jelzi a természettudományokkal szembeni téves beállítódást. Azután teljesen negatív beállítódást jelentett a születő demokráciával, a francia forradalommal és a „szabadság, egyenlőség, testvériség” hármasszavával szemben. Továbbá ter-

mészeten az emberi jogok kérdésével, a sajtószabadsággal, a véleményszabadsággal, a vallásszabadsággal szemben. Mindezt elutasították, sőt nemcsak hogy elutasították, hanem erős szavakkal, pokoli szüleményeknek nevezve, el is ítélték. Így aztán nincs mit csodálkozni azon, hogy az újkor vezető szellemei kezdetben pozitívan viszonyultak a valláshoz – Descartes, akárcsak Galilei és Newton is; sőt, Rousseau, a modern állam gondolatának kidolgozója sem volt egyszerűen vallástalan –, ám lassanként olyan konfliktus alakult ki, hogy később már a szociáldemokraták is úgy gondolták, hogy csak akkor ember az ember, ha a vallás ellen van. Ez azonban megváltozott. Még olyan emberek is, akik szkeptikusak voltak, mint Habermas, legalábbis újabb írásaiban megengedi, hogy a vallás pozitív szerepet is játszhatson. A rendszerében persze nem tud mit kezdeni vele, de nem tudja figyelmen kívül hagyni, hogy Latin-Amerikában a felszabadítási teológia, a felszabadítási mozgalmak messzemenően vallásosan motiváltak az embereket. Mint ahogy az is tagadhatatlan, hogy Kelet-Európában sok vallásosan motivált ember állt a forradalmi mozgalmak élén a totalitárius államszocializmussal szemben. Szintúgy tagadhatatlan, hogy Dél-Afrikában az apartheid felszámolását és az új rendszer vérontás nélküli bevezetését lényegében olyan emberek vezették, akik együtt voltak az afrikai egyházi tanácsban. Jó részüket személyesen ismerem, még az apartheid idején tartottam ott előadásokat. Hasonló történt a Fülöp-szigeteken, ahol vallásos, egyházi emberek szálltak szembe a Marcos-rendszerrel. Ez

természetesen valami más, mint amikor bizonyos körülmények közt a vallás csak a reakciót támogatja.

A vallás ambivalens jelenség; a vallással élhetnek és visszaélhetnek, de a modern utáni kor jele az, hogy sokak számára a vallás újra egy lehetséges álláspont, olyan alap, amelyen állni lehet, amely értelmi horizontot képez, hogy tudjam, miért is élek, miért dolgozom, és adott esetben szenvedek is. Továbbá természetesen meghatározott támpontokat is ad, melyek nem kell, hogy kicsinyesen moralizálóak legyenek, főként nem szexuális téren. Ám mégiscsak támpontokat adnak a tekintetben, hogy alapjában mit ne tegyek, s hogy vannak olyan dolgok, amikor azt mondom, hogy ezt nem teszem. És ha megteszem, akkor tudom, hogy ez téves, rossz és azért szégyellem magam. Ezek olyan dolgok, amelyekről elmondható, hogy egyenes gerinccel és nyílt tekintettel vállalható. Így anélkül hogy lesütött szemmel vagy szenteskedve kellene járni, vallásos lehet az ember, s ez valami olyan, ami nélkül el sem tudom képzelni az életemet.

A modern haladás- és tudomány-hitek elhalványulásával egy vákuum jött létre, melyben különféle régi és új vallásos jelenségek burjánzanak. Milyen kihívást jelent ez a történelmi világvallások számára?

A piacgazdaság vallások között is teret hódított. Ennek megvannak az előnyei és a hátulütői. Önmagában ez nagyon sok lehetőséget jelent. Ha az egyházak élnének ezekkel, akkor ma számos lehe-

tőségük nyílna. Sok embert érdekel a religiozitás; meggyőződésem, hogy az önk országában még inkább így van ez, mivel különösen a fiatalabb emberek veszik észre, hogy itt valami érdekes dologról van szó. De a kérdés az, hogy ki kínálja ezt nekik. Ha ezt a Dalai Láma vagy egy új zen-buddhista csoport kínálja, akkor azt mondják, igen, talán a buddhizmus számomra az igazi. Aztán van egy csomó olyan kicsi csoport, akikért nem tenném tűzbe a kezemet, hiszen szörnyű dolgok történtek a kis szekták táján, legutóbb Japánban. Ez nem kívánatos, de régebben is volt már ilyen Guyanában, illetve Kaliforniában. Egyébként sem mindenki vallásos, aki annak mondja magát. Ezek néha egyszerűen pseudo-vallások. Magában véve azonban rengeteg csoport van, amelyek vallásos tevékenységet folytatnak, és jelen van bizonyos tekintetben a lehetőségek piaca, ahol egy fiatal ember választhat. E tekintetben az egyházaknak magukat kell hitelesíteniük, ha nem akarják, hogy a fiatal nemzedékek máshol keressenek valamit. Mindenesetre jobb, ha egy meghatározott, bevett vallásban keresnek utat, mintha egyáltalán nem keresnek. Azt kívánám, hogy a fiatal nemzedék észrevegye, a dolgok bizonyos víziójáról van szó; valahol támpontot kell találnia az embernek; tudnia kell, hogy mire is törekszik. Ha már nem tudja, és már csak önmagára gondol, csak falásra és védelemre, szexualitásra, akkor embertelenné is válnak és eladják magukat – legyen az akár a pénz, a politikai hatalom vagy a tudomány vagy bármi más. Embertelenné válnak, elvesztik saját személyiségüket. És úgy hiszem, ez az, amit az

ateisták még nem értettek meg igazán: ha az ember elfogad egy abszolútumot, egy legfőbbet, amihez kizárólagosan hozzákötődik, akkor szabad-dá válik másokkal szemben.

Ön a vallások közti párbeszéd elengedhetetlenségéről beszél. Megteremthető-e a vallások közti valódi dialógus? Miben látja ennek legfőbb akadályát?

Természetesen minden vallásban sok problémát találni. Utóbbi munkáimban megkíséreltem a zsidóság, a kereszténység paradigmaváltásainak bemutatását, most pedig az iszlám kérdéskörén dolgozom. Ha az ember, mondhatni az aktuális nehézségek felől közelít, akkor a vallások fő problémája – és ez egyaránt érvényes a zsidóságra, a kereszténységre, az iszlámra, sőt bizonyos tekintetben még a hinduizmusra és a buddhizmusra is – az, hogy a legtöbb vallás megrekedt saját középkori paradigmájában. Ez egy nagy paradigma volt, a zsidóság esetében az egész rabbinikus zsidóságra kiterjed, ami a túlélés csodája: a második templom lerombolása, a zsidóságnak a szétszórása az egész világban. Ennek során mindvégig a rabbijaira voltak rászorulva, nem volt már királyuk, nem voltak már papjaik, elvesztették a templomot, elvesztették Jeruzsálemet, elvesztették országukat, de mindig megmaradt a Tórájuk, megmaradtak a szokásaik, megmaradtak rabbijaik – ami nagy dolog! A veszély azonban az, hogy eközben nem veszik észre: paradigmaváltás következett be. A zsidóság ezt már a 19. században érzékelte. Ugyanez érvényes az iszlámra. A kereszténységben is egészen hasonlóan fest a dolog: a katolikus hierarchia nagy része – remélem néhány püspök ezt nem veszi zokon, ha így mondom – nemcsak az öltözetet, a magatartást, hanem a szellemi világukat tekintve is messzemenően középkori paradigmában él. Középkoriak az olyan intézmények, mint a latin nyelvű mise, vagy szertartások egész sora, mint amilyen a magángyónás. Akárcsak a cölibátusról szóló törvénykezés, ami csak a 11. századtól kezdve érvényes egyetemesen az egyházban. Azután a nők kezelése, lefokozása az egyházban, ez is javarészt középkori eredetű. Középkori eredetű mindenekelőtt a centralisztikus rendszer, melyben valaki áll odafenn, majd hosszasan senki, aztán egy idő után következnek a püspökök, aztán a papok, majd pedig a világiak, akiknek igazából nem lehet beleszólásuk semmibe. Ezt aztán a II. Vatikáni zsinat korigálta. Kimondódott, hogy a hierarchiánál fontosabb Isten népe. Ezért is áll az egyházi alkotmányban az első fejezet Isten népéről, és csak azután következik a hierarchiáról szóló rész. Ámde a zsinat utáni időszakban a hierarchia és mindenekelőtt Róma mindent megtett annak érdekében, hogy a középkori eredetű piramist újra visszaállítsa. Pedig ez az eredeti, újszövetségi egyházi alkotmány. Minden más középkori, és természetesen reformációellenes, antimodernista, mivel ugyanez a paradigma állt fenn egészen a jelenünkig. Ez a problémája a katolikus egyháznak, mint ahogy a középkori paradigma a problémája a zsidóságnak és az iszlámnak is.

Ön azt írja, hogy a vallásközi dialógus feltétele az önkritika minden vallás részéről. Milyen kérdé-

sekre kellene legfőképpen irányulni a kereszténység önkritikájának?

Azt gondolom, hogy minden egyes vallásnak megvan a maga sajátos feladata. Az önkritika országában sok zsidó él, a legnagyobb kisebbség Budapesten; egyértelmű, hogy a zsidóság roppant kihívást jelent a kereszténység számára. A legtöbb keresztény még nem realizálta, hogy eredeti paradigmánk egy zsidókeresztény paradigma volt. Nemcsak maga Jézus volt zsidó, az anyja is, sőt az első tanítványai is valamennyien. Az első hitvallások is zsidó hitvallások voltak, melyek nem álltak ellentétben az egyistenhittel. Mindaz, ami a monoteizmus ellen szólhatott volna – annak megformálásában, hogy miként határozzák meg Jézus helyét – akkoriban elvetésre került, mivel zsidók voltak. Ebből már adódik a kérdés: hogy a későbbiekben görög-hellenisztikus kontextusban megfogalmazódott hitvallásokat nem kellene-e újragondolni. És hogy ennek során nem kellene-e megkérdezni zsidó testvéreinket és nővéreinket: hogy megértik-e, s hogyan lehetne olyan megfogalmazást találni, amely érthető számukra is.

A zsidóság kihívást jelent a teológiánk számára, Isten történetéről alkotott vízióink egésze számára, az egyház története szempontjából is, amely nem váltja fel oly egyszerűen a zsidóságot. Mindig azt gondoltuk, hogy az egyház váltja fel a zsidóságot; ez nem áll. A zsidóság most, miként egykor, létezik és első számú beszélgetőpartnerünk.

Megvalósulhat-e a vallások közti dialógus anélkül, hogy a kultúrák hasonlóan önkritikus alapmagatartást tanúsítanának? Ráadásul a nem vallásos emberek alkalmasint többen vannak, mint a vallásosak.

Afrikára vagy Indiára nézve nem áll az, hogy ott a nem hívők többségben lennének. A legtöbb ember hisz. Az csak a nyugati értelmiség előítélete, hogy az egész világ a szekularizálódás útján van vagy lesz. Ez már nálunk sem érvényes. Ha mélyebbre menő beszélgetést folytat az ember valakivel a halálról, akkor például Ernst Bloch is azt mondja, hogy oda azért egy apró „talán”-t tennék... Tehát nem minden olyan szekuláris, mint ahogy az a felszínen látszik. Az azonban már kérdés, hogy milyen legyen vallás és kultúra viszonya. Ha így futtában kell kijelölni az álláspontokat, akkor azt mondanám, hogy ha vallás és kultúra teljesen azonossá válik, akkor veszélyessé válik a dolog. Akkor a vallás nacionalistává válik; ezt gyakran láttuk Lengyelországban, és ez történt Írországban is. Másfelől fennáll vallás és kultúra teljes szétválásának eshetősége, amiről azt gondolják a szekularisták, hogy a vallás fennállhat kultúra nélkül. Az egészen radikális vallásosság képviselői pedig azt gondolják, hogy nem kell törődnünk a kultúrával, csak az evangéliumra, Isten ígéjére van szükségünk. Mindkettő téves! Már csak ezért is a kívánatos pozíciónak valahol a kettő között kell lennie, akár akarjuk, akár nem, mivel ebben a kultúrában élünk. Ez pozitív megközelítésben úgy fest, hogy a vallás nem akarja mintegy „fölülről” dominálni a kultúrát, nem dönti el valamilyen hierarchia alapján, hogy mi megengedett és mi nem

a művészetben vagy a színházban vagy bárhol. Megfordítva: a vallás ebben a kulturális sokféleségben, ami állandóan ostromolja az embereket, valamilyen módon talajt ad a lábuk alá, valamit, amivel belülről képesek tájékozódni. Az emberiség történetében kultúra vallás nélkül gyakorlatilag sosem létezett. Az úgynevezett modern kultúrával kapcsolatban felvethető a kérdés: vajon nem pusztán átmeneti fázis volt-e? Persze kétségtelen, hogy a vallás úgy nem tér vissza, mint a középkorban.

Ön néhány évvel ezelőtt kidolgozott egy „világethosz projektet”. Mi vezette erre?

Az az alapvető belátásom, hogy nincsen nemzetek közötti béke vallások közti béke nélkül. Ez érvényes a Közel-Keletre, érvényes Észak-Írországra, érvényes Sri Lankára, Kasmírra, és érvényes mindenhol, ahol nagy ideológiai nézetkülönbségek vannak. Ez az első. A második az, hogy a vallások között nem jöhet létre béke vallásközi dialógus nélkül. Ha nem kerül sor végre izraeliek és palesztinok között értelmes beszélgetésekre, kulturális és vallási témákban is, akkor újra és újra löni fognak egymásra. Mindenütt szükség van beszélgetésekre, hiszen meg kell tanulni megérteni a másikat, és ez nem megy másként, mint vele beszélgetve. A harmadik: nem kerülhet sor erre a vallások közti dialógusra, amennyiben nem történik meg e vallások alapjainak tanulmányozása. Ezért adtam közre egy sor könyvet, hogy azok számára, akiknek nincs oly sok idejük e tanulmányok folytatására, mint nekem, megmutassam, miről is van szó. Hogyan érthetem meg, hogy csaknem egymilliárd ember moszlim? Ennek kell, hogy oka legyen; ez nem lehet merő értelmetlenség. Mindezt tanulmányozni kell, ez egy alapvető belátás. Végül pedig: hogy e világ számára nincsen túlélés egy közös világ-ethosz nélkül; közös, maradandó értékek minimuma nélkül; nincsen túlélés belső tartások és elkötelező mértékek, sztenderdek, normák nélkül.

Elegendő-e ehhez az Ön által szorgalmazott program? Vajon súlyos kényszerek és katasztrófák nélkül kialakulhat-e egy ilyen ethosz?

Kényszerekben és katasztrófákban nem szenvedünk hiányt. Állandóan folynak háborúk, amelyeket a vallások legalábbis legitimálnak, vagy éppen inspirálnak. Jugoszláviában negyven-ötven év állt rendelkezésre ahhoz, hogy a náci korszak büntényeiről, a horvát usztasákról beszéljenek; mint ahogy arról is, hogy a szerbek miket tettek, amikor ők voltak hatalmon; lehetett volna beszélni arról is talán, amit a moszlimok tettek korábban. Mindez lelkiismeret-vizsgálat lett volna, és kölcsönösen megbocsátást és bizalmat lehetett volna kérni egy újrakezdéshez. Ezt azonban elmulasztották, és ezzel elmulasztották azt, hogy összejöjjenek és beszélgessenek. Azt hiszem, hogy amire a hazámban, Svájcban lehetőség volt – ahol sok összeütközésre és polgárháborúra is sor került –, arra megvolt a lehetőség az egykori Jugoszláviában is. A vallások persze nem képesek mindennek a megoldására, de egyedül képesek annak előmozdítására, ami megint csak hiányzik a mostani Jugoszláviából, neve-

zetesen a szívek megtérése. Amíg ilyen sok gyűlölet van az emberek szívében, és csak arra figyelnek, hogyan lehet visszahódítani valamit, akkor soha nem lesz béke. De ki változtathatná meg az emberek szívét? Bizonyára nem a politikusok, de még csak a jogrend sem oly könnyen, még kevésbé szerződések. Ebben csak egy ethosz, csak a vallások tudnának segítséggel szolgálni.

Ami számomra reménytelinek tűnik, az az, hogy ma minden keresztény templomban sok olyan ember van, aki számos tekintetben hozzám hasonlóan gondolkodik. Sőt, minden vallásban vannak olyan emberek, akik a nemzetek és vallások közti békéről, a vallások dialógusáról, a világethosz jelentőségéről mondott alapgondolataimban osztoznak.

Vannak azonban ezzel ellentétes indíttatású vallási csoportok, vallásra hivatkozó törekvések, amelyek ezt súlyosan veszélyeztetik.

Veszélyesek az olyan csoportok, akik azt gondolják, hogy másokat megölhetnek Isten nevében. Hogy ezek aztán moszlimok, zsidók, vagy keresztények, az édes mindegy. Ez a fanatizmus különösen véressé és gyilkossá válik, mert ezek az emberek azt gondolják, hogy valójában nem is a saját nevükben, hanem Isten nevében teszik, pedig ez embertelen és vallástalan. Egy másik veszély az autoritarizmussal függ össze. Nemcsak a katolikus egyházban áll ez fenn, hanem a zsidóságban, Izrael államban is vannak olyan tendenciák, melyek felülről akarják meghatározni azt, hogy mit is szabadjon az egyes embernek; hogy mit ehet és mit nem ehet; hogy mi történhet az El-Al légitársaság gépein és mi nem. Ezek továbbra is domináló rendszerek, holott a vallásnak szolgálnia és nem uralnia kellene, hogy az emberek segítségére legyen. Ha pedig vallási potentátok a hit uraivá válnak, akkor küzdeni kell ellenük. És e tekintetben sem teszek különbséget, hogy katolikus püspökökről vagy pápákról, vagy református, zsidó, vagy moszlim potentátokról van-e szó. Nagyon sokat ártott a vallásnak, hogy uralmi intézményként lépett fel. Szerencsére ma minden egyházban sokan vannak, akik ezt megértették. Az én példaképem a katolikus egyházban XXIII. János, aki megmutatta, hogy egy pápának sem kell feltétlenül mutatoujját felemelve járnia, vagy mindig a szexualitásról beszélnie. Ő volt az, akik megmutatta, hogyan tud az egyház nyitni, hogyan válik vendégszeretővé. Akkoriban volt a katolikus egyháznak a legnagyobb hite a reformáció óta. Azt remélem, hogy egy új mozgalom alakul a mi egyházunkban, amely előre mutat, és az egyház újra vendégszeretővé válik, melyben a vallás, mondhatni legjobb formájában mutatkozik.

Monory M. András-Tillmann J. A.

(Átvéve

Hans Küng: *Világvallások etikája. (Projekt Weltethos) Egyházforum, Bp., 1994.)*

UNITÁRIUS ELŐDEINKRŐL...

Szentiváni Mihály (1813–1842)

Szentiváni Mihály, akit Horváth János irodalomtörténész Erdély Petőfijének nevez, nem tartozik a mai nemzedék ismertebb irodalmárai közé.

Működésének színhelye Erdély, közelebbről Kolozsvár, ahol mint ellenzéki politikus válik ismertté.

Rövid ideig él. 29 éves korában fejezi be földi pályafutását. Így életének rövidege és a kedvezőtlen viszonyok megakadályozzák abban, hogy irodalmi képességei kibontakoztatásával a nagy irodalmárok sorába nőjön.

Szentiváni Mihály Nyárádgálfalván, 1813. május 30-án születik Szentiváni Sámuel és Pálfi Zsuzsa harmadik gyermekeként.

Apja régi, erdélyi nemesi család sarja, aki Marosvásárhelyen főkirálybíró, konzervatív és royalista politikus. Apját többen rideg, indulatos, valóságos deszota hajlamú embernek mondják, akit a családfenntartás gondjai és az ellenzéki politikai mozgalmak állandó aggodalommal töltenek el. A gálfalvi családi birtok nem elégséges nyolc gyermeke jövőjének biztosítására. Így Mihálynak is kenyérkereső pályára kell készülnie.

Alsóbb iskoláit Székelykeresztúron a felsőbbeket Kolozsvárott végzi. Tanulmányi ideje alatt alakul meg a kolozsvári unitárius iskolában az ifjúsági önképzőkör, melynek munkájába Szentiváni hamar bekapcsolódik. Az önképzőkört Gálfi Sándor alapítja a magyar nyelvű önművelés céljára. Szentiváni eleinte mesékkel, később versekkel és színdarabokkal jelentkezik. A kolozsvári unitárius iskolában 1831-ben végez, majd jogot tanul.

A korabeli erdélyi ifjúság ebben az időben két pályán, a politikain vagy a tanárin fejtheti ki képességeit. Szentiváni – az irodalomnak akarván élni – a sok tekintetben független tanári pályát választja. Amint Toldy Ferenchez írt egyik levele mondja „az egész literatúránknak élendő professori pályát tűztem volt előmbe” – de terve meghiúsul. Életrajzíróitól tudjuk, hogy az egyház 1837-ben megválasztja a kolozsvári iskola tanárává. A Főtanács külföldi tanulásra jelöli, és megteszi a szükséges hivatalos lépéseket. Azonban a kiutazási engedély hosszú huzavona és bürokratikus intézkedések után sem jön meg. Ezért 1839 februárjában lemond a kilátástalan tanári állásról.

Míg Szentiváni a külföldi utazáshoz szükséges engedélyre várakozik, az erdélyi Királyi Táblán ügyvédi oklevelet szerez. Ez évben van az erdélyi országgyűlés, melyen a többségre jutó ellenzék reformokat követel. Szentiváni nagy figyelemmel kíséri a tárgyalásokat. Kossuth mintájára kéziratot országgyűlési tudósításokat szerkeszt. Összeköttetésben áll a pozsonyi országgyűlési ifjúsággal és az Országgyűlési Társalkodási Egylettel, amellyel Bécsben jártakor építi ki kapcsolatait.

Szentiváni a fent említett időszakban részben az országgyűlésen tevékenykedik, részben Erdélyt járja. Mivel népes család fiúsarja, otthonléte inkább csak vendégeskedésnek számít. Apja, féltve pozícióját, mindent elkövet, hogy fia távol maradjon megyéje területétől, melynek ő kormánypárti tisztségviselője. Az apa fia verselési készségét is rossz szemmel nézi,

és örvend, ha fia erdélyi körutazás ürügyével távol van otthonától.

Szentiváni az országgyűlés berekesztése után gyalog járja be Erdély egy részét. Érdekes följegyzéseit – melyet napjainkban 1987-ben adtak ki – a Nemzeti Társalkodóban teszi közzé. Körútja után ismét Kolozsvárra megy, ahol felhasználva ismeret-ségi körét, a Méhes-féle Erdélyi Híradó és a Nemzeti Társalgó munkatársa lesz. Közben néhány hónapig Kolozs vármegye aljegyzője és egy Doboka vármegyei képviselőség várományosa. De szerkesztője a Remény című lapnak is.

Szentiváni kolozsvári letelepedését Toldynak a Reményt illető kedvező bírálata váltja ki. Illetve annak fölismerése, hogy az irodalommal érdemszerűen foglalkozni és az irodalmárokkal kapcsolatot kiépíteni csak Kolozsvárt lehet és érdemes.

Szentiváni vármegyei aljegyzői tevékenységéről nincs sok adatunk, de annál több van politikai szerepléséről. Az 1841. évi követválasztások készületei idején kiépíti kapcsolatait a Kovács Lajos és Kemény Zsigmond vezette liberális ellenzéki csoporttal. Föllép, mint ellenzéki képviselőjelölt, de a Bonczidán lezajló választáson kudarcot szenved. Politikai barátság fűzi Bölöni Farkas Sándorhoz, híve Wesselényinek és Kendeffynek.

Ami a Remény szerkesztését illeti, tudjuk, hogy a lap az iskolai önképzőkörben a szerény Olvasó Társaságból női ki magát, a Viola című lap utódjaként, melynek szerkesztői közt van Kriza János, későbbi püspök is, s melynek kiadója az unitárius iskola ifjúsága.

Szentiváni a Remény sikeréhez 16 munkával járul hozzá. Szigorú hangú, leckéztető cikkei Leányosi és Bacchus név alatt jelennek meg. Kritikáit – íróársai – túl szigorúnak találják, jóllehet Szentiváni azt írja Toldynak, hogy „nem bírálhatja meg kellőképpen a Reményben közlendő darabokat, mert azzal elvonná a kezdő írók kedvét az írástól”. Kritikáját Kriza nem helyesli, bár elismeri, hogy bírálataival sokat tesz az ízlés nevelésére, de ugyanakkor az írásban sokakat szorongóvá tesz, és nem egyet attól végképp el is riaszt. Bírálataival eléri, hogy a diákkezdeményezésként induló zsebkönyv az erdélyi haladó írók korszerű, magas színvonalú irodalmi orgánumává válik.

Szentiváni munkáinak javarésze ebben az irodalmi zsebkönyvben lát napvilágot.

Novelláiban a hangsúlyt a nevelő szándékra helyezi. Alakjainak csupán egy-egy jellemvonását emeli ki, de jellemei tipikusak. Ezek nemcsak a jók és a rosszak szembeállításából születnek. A novellákkal javítani akaró Szentiváni a rosszat nevetségesnek vagy ellenszenvesnek teszi. Bemutatja a cselekedetek gyászos következményeit, s megmutatja a kigyógyulás útját. Alakjait, szereplőit mindig a reális életből veszi. Nagy előszeretettel ostromozza a korabeli jellegzetes magyar hibákat, a pazarlást, a gavalléros költekezést, a túlzó és erőszakos vendégszeretetet és az üres politizálást. Szívesen írja le a szereplők külsejét, ruházatát és lakásukat. Munkáiból hiányoznak a természeti képek és az idő hangulatkeltő fel-

használása. Egyik sajátossága az eseményeknek nagyvonalú jelzése. Előadása élénk és szellemes. Kár – mondja Szabó Anna –, hogy nyelve ma már nem élvezhető.

Ismert novellái közül a Byron hatását tükröző „Meglátogatom az atyáknak vétkeit a fiakban” című írása a Nemzeti Társalkodóban jelenik meg. Ebben Szentiváni egy zsarnok atyát mutat be, aki romlásba kergeti egész családját.

A Zsehocke után készülő novellájában, mely a „Libafalvi iskolamester” címet viseli, maró gúnnyal mutat be egy maradi, önző falusi tanítót, aki felháborodik Pastalozzi újításain.

A „Botordi Pál” című novella Schweitzer-fordítás, melyben kacagtató humorral mutat rá az iskolai nevelés hiányaira.

1831/32-ben a Rózsabokor című kéziratos gyűjteményben napvilágot látó, majd nyomtatásban is megjelenő írása két házassulandó fiatalembert mutat be, akik azon vitatkoznak, hogy melyiküknek jobb a természete. A kérdés eldöntését a szép Rozálra bízzák.

A francia romantikus elbeszélő modorban íródo „Etelvivő leány” egy ifjú tragikus szerelmét mondja el. A leány egy grófnő törvénytelen szerelméből születik. Teherbe esik, s a következményektől való félelmében megtébolyodik.

Az otthoni tapasztalatok alapján írja meg „Mindennél rossz, de legrosszabb otthon” című novelláját, melyben egy falusi nemesi ház keresztmetszetét mutatja be, csípős humorral.

Nevelői célzatú novellája „A vig társak” címet viseli. Benne a korhely ifjúságot kívánja jobb belátásra bírni.

A „Vészkaland” egy leányrablás történetét mondja el, „A föllelt ideál” egy könnyelmű házaspár kijózanodásának története, a „Nehézelműek” pedig egy fiatal szerelmespárnak a szentimentális romanticizmusból való kigyógyulását ismerteti.

Sajnálatos módon Szentiváni kézíratainak nagy része elvesz, így írói fejlődéséről csak homályos kép alakulhat ki.

Van egy nagyobb lélegzetű társadalmi regénytervezete, melyet munkáiról a Figyelmezőben megjelenő kedvező bírálat hatására ír. Ennek több részletét kidolgozza és egybekötteti. Halála után barátja Gálfi Mihály őrzi, de a kötetnek a szabadságharc alatt nyoma vész.

Szentiváni a novellák mellett versírással is foglalkozik.

A korabeli népdalokat Horváth János írja le, aki kifejti, hogy „a korabeli népdalokban a nép csak szórakoztató játékszer, mely a szerelmes népdalokban válik a sablonos képzelet áldozatának”. A témák mindig azonosak – mondja Horváth – „csak a feldolgozás és a típus változik”. Viszont Szentiváni szereti a népet, és a szíve hozzájuk húz. Ezt fejezik ki versei, melyeket a 40-es évek demokratizmusa hat át.

Első, a Petőfit megelőző korszak népies irányzatát képviselő versei a Reményben jelennek meg. Itt megjelenő verseinek száma meghaladja a 25-öt, de az is elképzelhető, hogy még vannak eddig föl nem lelt versei is. E versek Kölcsey és Bajza modorában íródo csalódott szerelmet és lelkes hazaszeretetet tolmácsoló költemények. Ezek közül legtöbb az ak-

kori irodalmi divat diktálta népdal, mely a szolga, a zsellér és a napszámos életét dalolja meg. Megénekelte társadalmi helyzetük nem mondvcasinált, hanem valóságos tartalma és fészke a dal líraiságának.

Szentiváni verseiben elsőként alkalmaz politikai vonatkozásokat, melyek a demokratikus álláspontot érvényesítik. Népdalait tárgyi és formai eredetiség jellemzi. Nincs úgynevezett „népdal-receptje”. Nem csak érzi, hanem fejleszti is a népdal-műfaj lényegét. Amint Horváth János megállapítja: „átéli a népi valóságot”.

Szentivánt Petőfi előfutárul a népi dalműfaj lényegének megragadása, eredeti és változatos ritmusa avatja. Szenvedélymentessége és nem lázadó igénytelensége a nép érzésvilágát tolmácsolja. Számos verse ma is él a nép ajkán. Megzenésített verseit az agyagfalvi tábortáborba összegyűlő székelyek a tábortűz mellett éneklék, de Kacsóh Pongrác is helyt ad költészetének „János Vitéz” című daljátéka Jancsi belépőjében.

Műveinek kiadása Kemény Zsigmond és Kriza János érdeme. Munkáinak három kötetre tervezett kiadásában az első kötet novelláit, a második kötet verseit és vegyes dolgozatait, a harmadik pedig erdélyi utazásait tartalmazta volna. A terv azonban – érdeklődés hiányában – megbukik. Csak az első kötet jelenik meg öt novellával.

A második kötetbe szánt vegyes dolgozatokat Ürmössy Lajos mutatja be „Erdély irányadó lapja” (1907) című könyvében. Itt több dolgozata jelenik meg. Figyelmet érdemlő az Erdélyi Híradó 1842. évi számában is megjelenő „Irányok” című munka, melyben az erdélyi szászokat óvja nemzetiség kialakításától és mások elnyomásától. E kérdéssel foglalkozik még a „Szász nemzet érdeke” című munkája is és a „Magyar nyelv miatti szász mozgalmak” című tanulmánya. Mindkettőben a szász lapoknak felel meg a magyar nyelv törvénybe iktatása és az unió elleni kitörésére. Helyteleníti a szászok törekvését, akik államot akarnak az államban. Erdélyi útjának tapasztalatait a Nemzeti Társalgó közli. Ezt örökíti meg Egyed Ákos „Az utazás divatja” (1973) és Szentiváni „Gyaloglat Erdélyben” (1987) című később kiadásra kerülő könyve.

Szentiváni erdélyi útja a Gyergyó-AI és Felcsikra korlátozódik. Leírja azok helységeit, népességét, közigazgatását, kultúráját, útjait, legeltetési rendszerét stb.

1841-től, aljegyzői fizetését pótlendő, hírlapírással is foglalkozik. Ir Brassai Vasárnapi Újságjába, a Nemzeti Társalkodóba és a korabeli ellenzék egyetlen komoly és megbízható lapjába az Erdélyi Híradóba. Itt közigazgatási, követválasztással kapcsolatos, jobbágykérdést, uniót stb. tárgyaló cikkeit jelenteti meg. Tervezik országgyűlési tudósításainak kiadását is, de ez is csak terv marad.

Szerkesztői tevékenységének nyomait a Reményen kívül a Kulcs, az Emlény, a Viola és a Bírálattár nevet viselő időszak kiadványok őrzik.

Magánéletének két megnyilatkozása, reménytelen szerelme és betegsége ismert.

Több életrajzírója ismerteti Rédiger Károly kettősmezei földbirtokos leánya, Eszter iránti vonzalmát. A házasságtól egyesek szerint a leány szeszélye, mások szerint Szentiváni betegsége következtében lépnek vissza. Ugyanis Szentiváni tudógumó sorva-

dásban és májbetegségben szenved. Miután orvosi közlik vele betegségének gyógyíthatatlanságát, a házasságtól visszalépnek. E betegségek okozzák korai halálát is. Nagy részvét mellett, több országgyűlési tag és a kolozsvári fiatalság jelenlétében temetik Kiss János lelkész és Biró Miklós erdélyi udvari fogalmazó közreműködésével. Haláláról a pesti lapok is megemlékeznek. Siremléke egyszerű, természetéből készülő „obeliszkszerű alkotás”.

Szentiváni az Unitárius Egyház híve, de vallásossága munkáiban nem tükröződik. Azonban mindenütt találkozunk tiszta unitárius erkölcsi szemléletével.

Szentiváni külsejét Szabó Anna írja le. E szerint: magas, sovány, fekete arcú, hosszú, vékony orrú ember. Járása büszke, merész tekintetű és nyugodt homlokú. Halála után (december 10.) arcáról gipszlenyomatot vesznek.

Munkásságát többen értékelik.

Horváth János Szentivániban a székelyek Petőfijét látja. Gálos Rezső Erdély irodalmának méltatlanul mellőzött alakját látja benne, aki a kor mozgalmainak számottevő és lelkes napszámosa. Az unitárius Ürmössy Lajos így ír róla: „Vasszorgalmú megyetiszt, szigorú bíró, a nemzeti élet és irodalom hű és erős bajnoka, a társaság vidám tagja.” Szabó Anna benne látja a Petőfit megelőző népies törekvések legkiválóbb képviselőjét. A haladás emberének mondja, aki komoly érdeklődéssel és személyes szimpátiával igyekszik megismerni a nép életét. Ortutay Gyula az erdélyi népies költészet legtehetségesebbjének mondja.

A fenti tanulmánnyal a XIX. század első felének egyik unitárius irodalmárának állítunk emléket. A ma nemzedéke többnyire csak a politikai és a gazdasági

élet kiemelkedő nagyjait ismeri, és a múltat csak negatívumként, emlegeti. Az unitarizmusban azonban a jelen és a jövő mellett szerepe van a múlt értékei tárgyilagos bemutatásának is. E tanulmány ennek szellemében kerül közlésre.

Kelemen Miklós

Felhasznált irodalom:

Szász Károly: „Emlékbeszéd Kriza János fölött”. 1876.

Jakab Elek: „Szentiváni Mihály életéhez”. Figyelő V. k., 1878.

Kovács János: „Kriza Album”. 1892.

Kövár László: „Szellemünk képviselői a millennium századában”. Keresztény Magvető, 1894/4. füzet.

Révai Nagy Lexikon. XVIII. k.

Ürmössy Lajos: „Erdély irányadó lapja”. 1907.

Gálos Rezső: „A Remény történetéhez”. Erdélyi Múzeum, 1915.

Horváth János: „A magyar irodalmi népiesség Kistaludytól Petőfiig”. 1927.

Szabó Anna: „Szentiváni Mihály összes költeményei”. 1930.

Sütő Nagy László: „Szentiváni Mihály”. L. Ferencz-Szent-Iványi: „Az unitárius élet munkása”. 1940.

Faragó József: „Szentiváni Mihály ismeretlen versei”. Erdélyi Múzeum, 1946.

Antal-Faragó-Szabó: „Kriza János”. 1965.

Klaniczai-Szandler-Szabolcsi: „Kis magyar irodalomtörténet”. 1965.

Ortutay Gyula: „Halhatatlan népköltészet”. 1966.

Kriza Ildikó: „Kriza János és a kortársi eszmeáramlatok”. 1982.

Szász Jánosné született Sepitkó Éva emlékére

Mindannyiunkat váratlanul ért a hír, amikor 1999 novemberében egyik este Adrienne sírva hívott fel telefonon. Nem akartam elhinni a szomorú tény.

Tudtuk, hogy Évát megműtötték, kezelésre járt október hónapban, de hogy ily közeli lesz a végső búcsú fel sem merült bennünk.

Sepitkó Éva kőbányai lány volt, ott élt szüleivel, mígnem fiatalon elveszítette édesapját, ettől kezdve édesanyja nevelte, gondozta, taníttatta.

A gimnáziumi padosorokban ismerkedett meg Bencze Bogárka, unitárius papkislánnyal, akivel jóbarátnők lettek. Ettől kezdve Éva egyre többször fordult meg a Hőgyes Endre utcai papi lakásban és templomban. Otthonra talált. A gimnázium elvégzése után dolgozni kezdett, hogy ápolni tudja beteg édesanyját, akit sajnos szintén korán elveszített, majd esti iskolákon végezte el a mérlegképes könyvelői tanfolyamot.

A Hőgyes Endre utcában ismerkedett meg Szász János unitárius lelkésszel, aki egyedül nevelte Zsombor nevű kisfiát, miután felesége, Kaszai Panni fiatalon elhunyt.

Szász János és Sepitkó Éva házasságot kötöttek, s a tiszteletes asszony ettől kezdve hűséges segítőtársa lett férjének, Zsombornak pedig anyja helyét anyja. Házasságukat az Úristen egy leánygyermek-

kel, Adriennel áldotta meg, aki az utolsó nehéz hónapok során kimondhatatlan lelki erővel állt helyt beteg édesanyja mellett,

Nagytiszteletű Szász Jánosné, Sepitkó Éva testvérünkötől 1999. december 16-án búcsúztunk a Nagy Ignác utcai templomban, gyászistentisztelet keretében, Orbókné Szent-Iványi Ilona főjegyző szolgálatával. A templom zsúfolásig megtelt, itt voltak a budapesti és szép számmal a dunántúli hívek is, valamint Éva kollegái, kik sírva vettek búcsút a szeretett tiszteletes asszonytól.

Évát életének 53. évében szólította magához az Úr. Tele volt tervekkel, tettekkel és cselekedetekkel, küzdő típus volt. Zavarta, ha, az egyházi élet nem a megszokott rendben folyik. Amikor a nyolcvanas években lőrinci presbiter volt, egy egyházi ünnepségre kifestette a gyülekezeti termet és a mellékhelyiségeket, Mikor leánya kolozsvári teológiai hallgató lett, leutazott és felújította, kitakarította a leány bentlakást. Számtalan alkalommal vett részt egyházi rendezvényeinken, a pécsi, szekszárdi, polgárdi hívek életében.

A Mindenható Úristen adjon Évának örök, csöndes, békés nyugodalmat és a lelkészcsaládnak vigasztalást!

O. Sz. I.

Gyermekeknek

Kedves gyerekek!

Mint tudjátok Jézusnak sok követője akadt. Rendszeresen eljárt az istentiszteletre, tanított az imaházban. Ahogyan Istenről, az ő országáról, az emberek egymás iránti viselkedéséről beszélt, új volt a hallgatóinak. És nem csak beszélt. Felkereste az embereket otthonaikban, leült asztalukhoz, hogy együtt egyen velük. Még azokkal is, akiket nem szeretett a legtöbb ember. Ilyen volt Zákeus is, a vámszedő. Az emberek megvetették őt, mert a rómaiaknál vállalt hivatal. A tartományok határain, hidakon kiviteli és behozatali vámot róttak ki minden árura, gyakran többet is, mint amennyit a szabályok előírtak, s ebből a többletbevételből jól meggazdagodtak. Nemcsak azért nem szerették őket, mert a megszálló hatalomnak dolgoztak, hanem mert a pogányokkal is barátkoztak, s ezzel a zsidó felfogás szerint tisztátalanná tették magukat. Házát tehát elkerülték, és nem is beszéltek vele. Zákeus sokat hallott Jézusról, s mikor meghallotta, hogy Jeruzsálembé menve átutazik Jerikó városán is, látni akarta a Mestert. Mivel kistermetű volt, felmászott egy útszéli fügefára, hogy jobban lásson.

Jézus már hallott Zákeusról, s mikor meglátta a fán, megállt alatta és így szólt: Zákeus, szállj le, mert ma a te házad vendége leszek! A vámszedő alig akarta elhinni. Jézus el is ment hozzá, és hosszan elbeszélgettek. Együttlétük alatt Zákeus rádöbönt hibáira, elhatározta szakít eddigi életével, és ezentúl törekedni fog arra, hogy Isten jó gyermeke legyen és jó felebaráttá váljon. Zákeus tehát Jézus szeretetét látva, a vele való beszélgetés hatására megbánta vétkeit, Jézus-követővé vált, vagyonának a felét a szegényeknek adta, akiket pedig hajdanán megkárosított, azokat kárpótolta.

A Bibliában még sok történetet olvashatunk arról, hogy ki mért vált Jézus követőjévé. Olvasd

el a következő verseket, és derítsd ki, hogy KI és MIÉRT követte Jézust!

KI?	követte Jézust, és	MIÉRT?
.....	Lukács 8,2-3:	.....
.....	Lukács 18,35-43.:	.....
.....	Lukács 19,1-9:	.....
.....	Lukács 5,1-11	.....

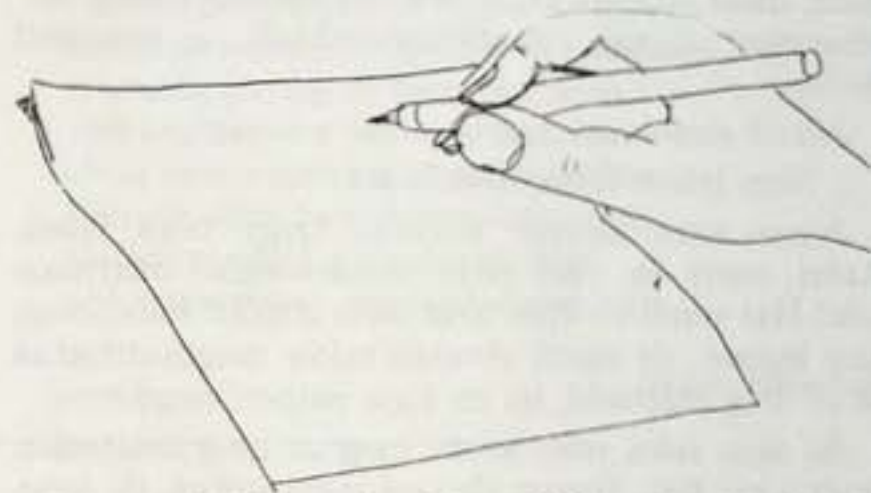
Ma is sokan vannak, akik követik Jézust más és más okból. Néhány példa:

– Ő segít abban, hogy azokkal is kedves legyek, akikkel nem foglalkoznék különben!

– Jézus tanít meg imádkozni!

– Ha rá gondolok, tudom Nekem is segítenem kell, ahol csak tudok!

Képzeljétek el, hogy levelet írtok egy barátotoknak. Próbáljátok elmagyarázni neki, ti miért követtetek, miért szeretitek Jézust!

Istenünk! Sok ember követi Jézust, más és más okból, Kérünk segíts nekünk, hogy követni tudjuk Őt napról napra!

Amen

Szász Adrienne

Balázs Ferenc: Közérthető evangélium (folytatás)

Heródes szörnyű haragra gerjedt, amikor megtudta, hogy a három napkeleti bölcs kijátszotta őt!

Hívatta azon nyomban a katonák kapitányát:

– Amennyi kétévesnél kisebb fiúgyermeket találtok Betlehemben és Betlehem környékén, egynek se kegyelmezzetek!

Nem állhatta meg a katonák kapitánya, hogy meg ne kérdezze:

– Felsőleges királyom, egy életem, egy halálom, de már mégsem állhatom meg, hogy meg ne kérdezzem: mi végre kell nekünk azt a sok ártatlan kisdédet elpusztítanunk?

A zsidók király ezt válaszolta:

– Katonák kapitánya, te még nem hallottad volna, hogy megszületett a világ megváltója, a zsidók újszülött királya, akinek napkeletről bölcsök jöttek tisztességet tenni? S vajon nem én vagyok-e a király, aki ellen az a kis gyermek pártot ütni készül?

Mentek a katonák, mentek nagy sietve Betlehem városába király szörnyű parancsára ezer kis gyermeket kard élére hányni...

József rosszat álmodott az éjjel, s reggelre kelve számárháton Máriával és a gyermek Jézussal együtt Egyiptomba menekült.

Kardélre hánytak a katonák minden kétévesnél kisebb fiúgyermeket Betlehemben s Betlehem környékén. Sírtak az anyák, ríttak a gyermekek. De a

kicsi Jézus nem volt akkor már közöttük. Gondos szüleivel ő akkor már messze járt, szamárháton, pusztaság közepén, útban Egyiptom felé.

Csak akkor tért vissza Zsidóországba Józseffel és Máriával, amikor híre járt, hogy meghalt Heródes a zsidók kegyetlen királya.

Nem volt már kitől tartaniok, bátorságosan hazamehettek Názáretbe, a kicsi házba, az ácsműhelybe.

József ott kezdte el a munkát, ahol elhagyta. Fúrt, faragott, gyalult. Mária rendbe hozta a házat, font és főzött. Jézus pedig evett, növekedett, játszott, boldog volt.

Esténként kiültek a ház elé vagy a kicsi kertbe a kút mellé, s akkor József szebbnél szebb történetekkel, mesékkel tartotta kicsi fiát, Jézust.

Nem is volt már olyan kicsi.

Egy este megkérdezte az édesapjától:

– Édesapám, honnan tudja ezeket a szép történeteket?

– A szentkönyvünkből, fiam, amit az imaházban minden szombaton a vének magyaráznak – felelte József. – Taníttasson meg írni és olvasni, édesapám, hadd tudjam én is olvasni azokat a szép történeteket a mi szentkönyvünkből! – esengett Jézus.

József elszomorodott:

– Nem lehet, fiam, nem lehet.

Jézus nem akarta elhinni, hogy nem lehet. Azért, mert ők nem papi nemzetségből származtak? Hát rendben van, arra nem gondol soha, hogy pap legyen, de azért olvasni talán megtaníthatná őt az öreg írástudó, ha az apja szépen megkérné.

Az apja soha nem kérte meg az öreg írástudót, hogy kicsi fiát, Jézust olvasni megtanítsa, de megkérte Jézus. Az öreg írástudó beletekintett a gyermek okos szemébe, s azt mondotta:

– Látom, fiam, hogy komoly a kívánságod. Pap, igaz, nem lehet belőled. De azért megtanítlak olvasni.

Jézus azután mindennap eljárt az öreg írástudóhoz, s tanulta az egyik betűt megkülönböztetni a másiktól. Nagy volt a boldogsága, amikor már anynyira ment, hogy minden eléje tett írást, még azokat is, amelyek a zsidók ősi nyelvén voltak írva, tisztán ki tudott olvasni. Az öregember is örömmel mosolygott a szakállába. Csak akkor gondolkozott meg, amikor egy nap Jézus azzal állott elő, hogy ő azokból a nagy könyvekből szeretne olvasni, amelyeket a vének magyaráznak minden szombaton az imaházban.

Addig kérlelte Jézus öreg tanítóját, amíg az bele nem egyezett, s akkor Jézusé volt a világ! Minden szabad idejét ott töltötte az imaházban! Kipirult arccal olvasgatta a régi nagy királyok és a régi nagy próféták történeteit. Maga sem tudta kikre legyen inkább büszke: a nagy királyokra-e, akik egykor a zsidó nemzetet olyan hatalmassá, dicsőségessé tették, vagy pedig a prófétákra, ezekre a bátor tanítómesterekre, akik még a királyok szemébe is megmondották az igazat, ha azok letértek a becsület és tisztesség útjáról.

Még nem tudta, hogy mi akarjon lenni: király e, aki a zsidó népet felszabadítsa az idegen hódítók rabságából, vagy pedig próféta, aki járjon faluról falura, tanítván az embereket az Isten törvényeire és szeretetére.

Próféta lett: a legnagyobbak legnagyobbika.

Hanem azt akkor még titkon rejtegette magában a jövődő.

Akkor még csak gyermek volt Jézus: állott az idők kapujában és tanulgatta átlépni a küszöböt.

Öreg tanítójával a Biblia könyveit olvasgatta, amelyekben a zsidók történetei voltak leírva. Mózesnek öt könyvét, Királyok dolgait, Dávid zsoltárait, Salamon példabeszédeit, a próféták sorsát, sok szép látomását. Közben az apja műhelyében dolgoztatott. Húzogatta a nagy fűrész, faragta a gerendákat, hallgatta a látogatók beszédeit. Néha római katonák vonultak el előttük az utcán; csillogott a fejükön a díszes sisak. A zsidó férfiak öklüket rázták utánuk:

– Országunk elnyomói! Mikor szabadít meg már a mi Istenünk?

Olyankor napokig egyébről sem beszéltek az emberek az utcákon, a házakban, a fonókban, a gyűléstermekben, mint a zsidók szomorú sorsáról. Hej, rég volt, amikor Dávid és Salamon hatalmát féltte minden nemzet! Régóta idegen népek rabságában sínylődik a zsidó! Dávid véreből mikor támad már az új király, a Messiás, hogy elűzze a hódítókat s visszaállítsa a zsidó nemzet régi fényét, dicsőségét?!

Nőtt, nevedett, olvasott, tanult Jézus.

Tizenkét éves korában föl vitték a szülei Jeruzsálembe a húsvéti ünnepekre a nagy templomba.

Már hetekkel azelőtt készülődni kezdtek a nagy útra. Abrakolták, takarították a szamarakat. Varrták a ruhákat, földték a sarukat, sütöttek-főztek. Jézus alig várta már, hogy megláthassa a zsidók híres, nagy városát, Jeruzsálemet és Salamon ősi templomát, ahol – a szülei és az írástudó így magyarázták – ott lakik az Isten maga a Szentek Szentjében, akivel csak a Főpapnak szabad esztendőben egyszer találkozni.

Vajon ő is nem láthatná meg az Istent, mint Mózes, akinek az Isten az égő csipkebokor tüzeiben jelent meg?

Szent életű ember lesz, megtartja a tízparancsolatot, a törvény minden betűjét, az előirt időkben áldozatokat mutat be, imádkozik rendesen, almizsnát ad a szegényeknek. Mindent megtesz, csak teljesülhessen élete legfőbb vágya. Most a főtemplomban a papokat is megkérdi, oda áll eléjük, hadd tudjon meg mindent, mi a kötelessége. Ha már nem lehet belőle pap, mert nem papi nemzetségből származott, legyen belőle legalább igaz és hithű ember.

Már úton vannak, lekerültek a Jordán partjára, ott lépegetnek a szamarak kényes lábakkal, megy az egész falu, elől is, hátul is úton van az egész vidék megy mindenki Jeruzsálembe.

(folytatjuk)

Az évezred határán

Amikor Armstrong a Holdra rálépett,
az egész emberiség együtt örvendett.
Hisz közös álom volt évszázadok óta,
hogy valaki egyszer eljusson a Holdra.
Lépését Armstrong "kicsi"-nek nevezte,
bár az emberiség ezzel nagyot lépe.
És mi, akik Téven néztük ezt a csodát,
ámulva kísértük az úrön odaát.
– Mily üdvös lépés ez – büszkélkedve szóltunk,
a Tér győztesének kortársai vagyunk.
Bizony nagy tett volt ez: korszakalkotó,
más égitestre is szállni buzdító.

Aztán tekintetünk visszahullt a földre:
Nekünk ma élőknek csak itt van a helye.
Itt kell bajainkat túrve elrendezni,
győzve vagy elbukva sírba temetkezni.
Csak az idő halad s válik lassan múltta,
mi helyben maradva leszünk aggastyánná.
Fiatal örömré jön sok öreg ború,
vagy mi ennél rosszabb, egy vészes háború.
Ez a tér végtelen, de az időnk véges,
elvégezni dolgunk sosem elégséges.
Mert jó helyett az ember sokszor rosszat tesz
„Istenország” helyett „Poklot” építget.

Most a sok baj között itt a kor-kihívás:
Lépjük át az idő képletes korlátját.
Szokjunk le arról, hogy felírjuk az egyet,
mellyel kezdődött a múltó évezred
s dátumként mostantól írjuk már a kettőt,
melyet Jézus után a mi korunk betölt.

Zárni egy ezredet, s kezdeni egy újat
civilizált korban sem kicsi feladat.
Nagy közös lépés ez – legyünk a tudói –
rövid embervoltunk földi formálói
munkálják azt, hogy könny s fájdalom helyett,
a békesség kapjon sziveinkben helyet.

Szállnak majd az évek s száll (lehet) az ember,
új égitest felé kíváncsian kémlel.
Nagy égi Magvetőnk a Tejútra szórta
csillagmillióit, s lehet majd azt várja,
hogy az eszes ember mint méh a virágot,
porozza be azt a távoli világot.
Porozza be azzal, mi itt szép és jó volt,
hogy örvendjen annak a végtelen égbolt.
Bibliánk szerint is por csupán az ember
ám e küldetéshez lehet, hogy kedvet lel.

De addig a népek, nagyok és kicsinyek
e földön éljenek békén, egymás mellett.
Az erős hatalmát ne fordítsa ara,
hogy a gyengébb testvért a porig alázza.
Földünk javaiból jusson mindenkinek,
munkájuk béreként hogyha nem henyélnek.
A tehetős gazdag ne tartsa magának,
amit segítségként várnak éhes szájak.
Ím az ezredvégen búcsú és köszöntés:
Szeretet töltse be mindannyiunk szívét.
Maradjon velünk a gondviselő Isten
a jó igyekezetben mindég megsegítsen.

Szász Dénes dr.

Botár Imre halálának évfordulójára

Nagyapám, Botár Imre, 1880. december 3-án
Désén, unitárius családban született. 1902-ben történelem
és latin szakos tanári diplomával végzett a Budapesti Tu-
dományegyetem bölcsészeti karán.

Szentgotthárdon, majd Fehértemplomon tanított. Tanári
alapvizsgáit sikeresen letette – minden bizonyítványa maig
megvan, széljegyzetekkel ellátva az utókor számára.

1906-tól Kaposváron az állami főgimnáziumban tanított.
Mindhárom fia, Zoltán, Imre, Géza (apám) Kaposváron
született. 1920-tól Szolnokon, az állami Verseghy Ferenc
reál-gimnáziumban 17 évig tanított. Vállalta az unitárius hit-
oktatást, óraadó oktatóként a történelem és latin órái mel-
lett heti 2 órában.

Dávid Ferenc személye és egyháztörténeti munkássága
magával ragadta. Kedvenc időtöltése a könyvtári kutató-
munka volt e témában, egész életében. 1920-ban jelent
meg a Vallásszabadság és Dávid Ferenc című tanulmány-
füzete.

Helytörténeti kutatásokat végzett Szolnok város fejlődé-
séről és lakosságának összetétele tárgyában, mai kifeje-
zéssel szociológiai tanulmányokat készített diákjainak be-
vonásával. Részint gazdaságtörténettel és településtörté-
nettel foglalkozott.

1941-ben jelent meg Szolnok települési, népesedési és
gazdasági viszonyai a XVIII. században című tanulmánya.

Később, mikor Budapestre költöztek nagymamával,
hogy fiaik közelében éljenek, mindennapos elfoglaltság-
ként végezte Dávid Ferenc életnek kutatását. Kéziratának

címe: A magyarországi unitárius egyház története alapítá-
sától II. Rákóczi Györgyig.

Nekünk nem maradt fent a nagy paksaméta, amelyet
precíz apróbetűs írásával készített, a zavaros 50-es évek-
ben a kézirat elveszett.

Néhány tanulmány az Unitárius Értesítőben folyamato-
san megjelent. Munkatársa volt az Országos Középiskolai
Tanáregyesületi Közlönynek. Ferenc József püspök min-
den személyes találkozásunk alkalmával sajnálatát fejezte
ki a kárbavesztett iratok miatt, mivel Dávid Ferencről még
mindig többet szeretnénk tudni a rendelkezésre álló törté-
neti kutatásokon felül.

Családunk azonban töretlenül büszke az egész életében
„szorgalmi feladatokon” dolgozó tanár emberre.

Az elmúlt évben nagy örömeinkre tudomásunkra jutott,
hogy Szolnokon a Széchenyi-városrészben utcanévként
szerepel Botár Imre neve.

Kezdeményezésemre, helyi segítséggel és a család
támogatásával, 1999. december negyediken, szombaton
emléktáblát lepleztünk le nagyapám születésnapja alkal-
mából. A megható ünnepségen a mai napig Verseghy Fe-
renc nevét viselő gimnázium diákjai szavaltak, és a néhai
igazgató nyugdíjasbúcsúztató beszédét olvasták fel, majd
koszorút helyeztek el a néhai Tanár emléktáblájának ava-
tásán.

2000. január 30-án a Nagy Ignác utcai templomban is-
tentiszteleten, halála évfordulójára emlékeztünk, Orbókné
Szent-Iványi Ilona főjegyző szolgálataival.

Botár Angéla

„... én protestáns vagyok. Mint ilyen,
szabadelvű, és jóindulatú
minden más vallás iránt.”

(Jókai Mór)

Új VILÁGLÁTÁS

Az új évezred küszöbén

„Mindennek megszabott ideje van,
megvan az ideje minden dolognak az ég alatt.”
Préd.3.1.

1999 pünkösdjén új gyülekezeti termet avatott a beregi unitárius szórvány. A gyülekezeti tagok áldozatos munkája révén időben elkészült az iroda és a családi gyülekezeti terem. Az unitárius szórvány az ún. Eötvös-kúriában kapott helyet, amely még a 18. század végén épült Vásárosnamény déli részén, a mai Jókai utca végén. Az épület bal szárnyában a Beregi Múzeum iskolatörténeti kiállítása található, míg a jobb szárny a beregi unitáriusok rendelkezésére áll.

A pünkösd háromnapos avató ünnepség igen szép számú érdeklődőt vonzott. Az új termünkben az avatás óta minden hónap első vasárnapján hálát adunk az Istennek. Természetesen minden hónapnak megvan a maga jellegzetessége. Január első vasárnapján az újévet köszöntjük, a februári összejövetel a farsang és a cigány kultúra napja, a március a nemzeti ünnepünkhöz, a hazafisághoz kötődik, az áprilisi istentiszteleten a költészet napját és a megújodást ünnepeljük, május első vasárnapja anyák napja, júniusban a beregi unitárius hálaadás napját üljük meg, július a BUNIK (Beregi Unitárius Ifjúsági Kör) ünnepe, augusztus az államalapítás és István király ünnepe, szeptember első vasárnapja az iskolásoké, októberben az 56-os forradalomra és szabadságharcra és az örök reformációra emlékezünk, november halottaink és a hősi halottak emléknapja, december első vasárnapja pedig advent, készülődés karácsonyra.

Az örök reformáció szellemében tisztában vagyunk közelethez és kulturális küldetésünk fontosságával. Ezért tevékenykedik már jó évtizede a protestáns körünk, a beregi népfőiskolánk, a két cigányszervezet és az unitárius cigánymisszió is. Ez a szellemiség ad számunkra tartást, erősíti hitbéli tudatunkat, kapcsol erdélyi örökségünkhöz (szellemi és lelki elődeinkhez) s a jövőbe szabad utunk van általa. Szabad utunk van az üdvösségre, ha komolyan vesszük Isten szeretetét és irgalmát.

Pünkösd mindig is a megújodást, az ébredést jelentette a beregi unitáriusok életében. Pünkösd most is bebizonyította, hogy közösségünk áldozathozatala kedves az Isten előtt. A „szórványok szórványa”, a beregi unitárius cigányság szellemi és lelki megújodásának lehetünk tanúi.

A környező cigánysággal ellentétben nem a naiv hívőségbe temetkeznek a beregi unitárius cigányfiatalok, hanem felismerve közös unitárius értékeinket (a szellemi-lelki egyensúlyon alapuló életvitel, az oktatás és kultúra fontossága és az öntudatos unitárius ember) az Istenhez tartozás élményét az emberszeretettel párosítják. Az évszázados, felelőtlen manák való élést fokozatosan kezdi felváltani az erények gyakorlása, annak felismerése, hogy az utódok nevelése, a békés építőmunka ideje jött el. Földi létükben itt kell helytállniuk, igazi otthont teremteniük a többségi magyarsággal egyetértésben. Érezniük kell, hogy az unitárius vallás erősíti bennük az identitástudatot és az egészséges hazaszeretetet egyaránt.

Nekünk unitáriusoknak keresztényi kötelességünk az előbb felvázolt hithű törekvésüket felkarolni és támogatni.

Egyházunk valódi feladata az önfenntartással párhuzamosan az egész emberről való gondoskodás. Egy régebbi írásomban már szólottam az egyházi szociális szolgálat szükségességéről. Egyházunknak újra fel kell fedeznie Isten jelenlétét a szegényekben, a rászorulóknak, hogy egyéb jelenlétmódját is komolyan tudjuk venni. Itt csak Jézus követéséről van szó. Isten az egyházra bízta, hogy folyamatosan mutassa fel Jézus Krisztus emberszolgálatát a gyülekezetének. Ezzel tudnánk a legmegfelelőbb bizonyítani az egyetemes kereszténységhez való tartozásunkat. Mindannyian érezzük, hogy több a baj a világban annál, hogy egymást hitében győzködjük. Az igazság pillanata és utolsó nagy lehetősége ez számunkra, ezért ragadjuk meg az alkalmat!

Jézus Krisztus evangéliuma egy csodálatos közösséget ígér. Az egyetemes egyház népének tagjaként testvérünk a szegény, a más nemzetiségű vagy etnikumú embertársunk. Ebbe a közösségbe vezetjük Isten, s általa egyházunk segítségével a beregi unitárius cigányságot. Diaszpórában, prozelitákként élünk itt a keleti végeken. Isten lelke munkálkodik bennünk, mint tűz a fában, hang a haragban. Szórványunk valóság, tehát létezik, még ha sokan nem akarnak tudomást sem venni rólunk.

A harmadik évezredbe lépünk. Számunkra is szent év a 2000. Államalapításunk 1000. évfordulója, Jézus Krisztus születésének 2000. évfordulója. Úgy kell tevékenykednünk az új évezredben is, hogy jézusi lelkülettel merjük vállalni örökségünket, a keresztény közösséget. Tudatosan tárjuk fel és vállaljuk múltunkat, s emeljük be a köztudatba millenniumi tevékenységünk révén. Ehhez adjon az Isten új örökségünket követő testvéreket és toleráns társakat!

Felhős Szabolcs

Millenniumi ünnepségek a beregi körzetben:

1. Február 25–26–27.

Beregi unitárius cigányfarsang
(a Beregi Ifjúsági Cigányegylet szervezésében)
Aranyosapáti–Vásárosnamény

2. Május 26–27–28.

Beregi Unitárius Ifjúsági Találkozó
(a BUNIK szervezésében)
Vásárosnamény
Partium folyóirat tavaszi ünnepi száma

3. Augusztus 12.

Bekapcsolódás az Unitárius Világtalálkozó
szejkefűrdői programjába
Az Unitárius Irodalmi Társaság újraindítása

4. Október 31.

A reformáció ünnepe
Beregi ökumenikus rendezvények

5. December 25–26.

Karácsonyi millenniumi záróünnepség
Vásárosnamény

**Katolikus és evangélikus egyházi
kiátkozások visszavonása:
a Római Katolikus Egyház
és a Lutheránus Világszövetség
közös közleménye
Augsburg, 1999. október 31.**

1. Azoknak a megállapodásoknak az alapján, amelyek a megigazulás tanításával kapcsolatos Közös Nyilatkozatban már kifejezésre jutottak, a Lutheránus Világszövetség és a Katolikus Egyház együtt jelenti ki a következőket: „A megigazulás tanításának értelmezése, amint az a Közös Nyilatkozatban megszövegezést nyert, mutatja azt, hogy egyezés van a megigazulás tanításának alapvető igazságaiban a lutheránusok és a katolikusok között” (KNY 40.). Ennek az egyezésnek az alapján a Lutheránus Világszövetség és a Katolikus Egyház együtt jelenti ki a következőket: az evangélikus egyházak tanítása, amint ebben a Közös Nyilatkozatban kifejezésre jutott, nem esik a Trentói Zsinat elítélő Határozatai alá. Az evangélikus hitvallások elítélő nyilatkozatai nem illetik a Római Katolikus Egyház tanítását, amint az ebben a Közös Nyilatkozatban kifejezésre jutott” (KNY 41.).

2. Hivatkozással a Lutheránus Világszövetség Tanácsának határozatára a Közös Nyilatkozattal kapcsolatban, amely 1998. június 16-án kelt és arra a válaszra, amelyet a Katolikus Egyház 1998. június 25-én a Közös Nyilatkozatra adott, valamint azokra a kérdésekre, amelyek mindkét oldalról felvetődtek, a mellékelt függelék (Annex) tovább pontosítja azt a megegyezést, amelyet a Közös Nyilatkozatban elértek, és világossá teszi, hogy a korábbi közös tanításbeli eltérések nem érvényesek a párbeszéd résztvevőinek tanítására, amint az a Közös Nyilatkozatban kifejezésre jutott.

3. A párbeszéd mindkét résztvevője elhatározta, hogy folytatja és elmélyíti a megigazulás tanításáról szóló bibliai alapok tanulmányozását. Ugyancsak keresik a megigazulás tanításának további közös megértését mindazon túl, amivel a Közös Nyilatkozat és a csatolt Függelék foglalkozik. Az elért megegyezés alapján kívánatos a folyamatos párbeszéd, különösen azokban a kérdésekben, amelyeket a Közös Nyilatkozat maga is említ (KNY 43.), valamint további tisztázás szükséges annak érdekében, hogy elérjék a teljes egyházi közösséget, egységet a különbözőségekben, amelyben a megmaradt különbségek „kiengesztelődnek”, és nem jelentenek többé elválasztó tényezőket. Lutheránusok és katolikusok a közös bizonyosságtétel érdekében folytatni kívánják ökumenikus erőfeszítéseiket, hogy a megigazulásról szóló tanítást a mai emberek számára érthető nyelven tolmácsolják, korunk egyéni és társadalmi követelményeinek megfelelően.

Az aláírás ezen tényével a Katolikus Egyház és a Lutheránus Világszövetség a megigazulásról szóló Közös Nyilatkozatot a maga teljes egészében megerősíti.

(sajtóközlemény)

Egy új unitárius kiadvány megjelenéséhez

Az Unitárius Egyháznak soha nem volt erőssége a propaganda. Megelégedett azzal, hogy erősítette híveiben az egyisten-eszmén alapuló vallásos hitet, és hogy a körülményeknek megfelelően hozzájárulhatott a külső és belső béke kialakításához. Az I. majd a II. világháború után bekövetkezett politikai változások az Unitárius Egyházat két külön állam részesevé tették. Ezért fennmaradása és működése érdekében kénytelen két külön püspökség keretében működni. Úgy a kolozsvári, mint a budapesti püspökség, anyagi nehézségekkel küszködve, a propagandára nem tudott megfelelő súlyt helyezni, és örvend, ha a kolozsvári Keresztény Magvetővel és az Unitárius Közlönyvel, valamint a budapesti Unitárius Élettel és a budapesti Heltai Gáspár Kft. Unitárius arcképcsarnok és Teológiai Füzetek címet viselő sorozatával jelen lehet az egyház mai bemutatásában.

A MUE lelkesze Kelemen Miklós, aki az Unitárius Élet egyháztörténeti rovatának vezetője is, és akinek a lap 1958-tól napjainkig 100 tanulmányát tette közzé, évtizedek óta gyűjti az unitárius múltra vonatkozó adatokat. 8000 adattal rendelkező gyűjteménye alapján – két évvel ezelőtt – összeállított egy „Unitárius Kislexikont”, amely 1999. december végén kerülhetett az olvasóközönség kezébe.

Az „Unitárius Kislexikon” nemcsak az unitárius egyházi sajtóban időközönként megemlített elődöket sorolja föl, hanem az egyház keresztmetszetét is adja. A kevés címszó (2320) oka, hogy az elődök nem fordítottak kellő súlyt adatközlésre. Reményt keltő azonban, hogy az „Unitárius Kislexikon” szerkesztője az utóbbi két év alatt folytatta adatgyűjtő munkáját, s remélhető, hogy a két unitárius egyház, fölismerve a lexikonban rejlő propaganda jelentőségét, belátható időn belül megjelenteti bővített, második kiadásban.

Tájékoztatásul szolgáljon, hogy az „Unitárius Kislexikon” kinyomott 1600 példányából a magyarországi könyvtárak 600 darabot, az erdélyi egyház 200 darabot kapott – ez utóbbi – terjesztésre. Megvásárolható minden könyveskereskedésben, elsősorban a Heltai Kft. könyvesboltjában.

Sz. I.

Születésnapra köszöntő

Abból az alkalomból, hogy a Duna-Tisza-közi szörvány gyülekezetének fáradságát nem ismerő lelkesze, **Kelemen Miklós** tiszteletes februárban tölti be 75. születésnapját, ezúton szeretnénk a kecskeméti és a többi gyülekezet nevében sok boldog születésnapot kívánni. Legyen továbbra is ilyen szorgalmas és kitartó, mint eddig, hogy munkája által továbbra is ilyen szépen gyarapodjon egyházunk létszáma mint eddig.

Isten éltesse még sokaig!

gyülekezetünk nevében

Balázs Mihály gondnok

Az Unitárius Élet nevében szívből gratulálunk munkatársunknak, **Kelemen Miklós** lelkesnek. Szívből kívánunk neki jó egészséget, és reméljük, hogy továbbra is fáradhatatlanul és szorgalmasan kutatja egyházunk történelmét – okulásunkra és tudásunk gyarapítására.

Isten áldása legyen életén és munkásságán!

B. F.

EGYHÁZKÖZSÉGEINK ÉLETÉBŐL

Hírek Füzesgyarmatról

Október és november hónapokban is megemlékezett **Balázi László** lelkészünk az évfordulókról, emléknapokról.

Október 24-én az 1956-os forradalom dicső napjaira, eszméire és az áldozatokra emlékeztünk.

Október 31-én a Reformáció ünnepére és halottak napjára emlékeztünk.

Lelkészünk prédikációját (Dániel 12,3.) gyönyörű igére építette fel. Beszél a reformáció megindításáról, a reformátorokról. Majd rövid áhitattal emlékezett halottainkra. Alkalmához illő gyönyörű versek felolvasásával tette bensőségesebbé a megemlékezést. Visszaidézve szereteteink emlékét, lélekben újra együtt voltunk velük.

November 14-én egyházalapító püspökünkre Dávid Ferencre, mártírhalálára emlékeztünk.

Lelkészünk Dávid Ferenc kedves igéjét (János 17,3) olvasta fel, majd röviden beszélt életútjáról, munkásságáról. Ezt követően a Nyugdíjas Dalárda elénekelte a 43. számú éneket, a versszakok között egy-egy alkalomhoz illő költemény hangzott el.

November 28-án, advent első vasárnapján, az adventi koszorún fellobbant az első gyertyaláng, ezzel beléptünk a karácsonyváras, adventi időszakába.

Templomunk úrasztalát nyár óta a kanadai testvéregyházunk által adományozott chalice (cselisz) díszíti. A vasárnapi istentiszteletek alatt a chalice (cselisz)-be helyezett gyertya lobogó lángja a szeretetet és a világ népeinek összetartozását jelképezi.

R. E.

Mert a karácsony nem hagy el soha!

*„Mert a karácsony nem hagy el soha!
Bűnben és ködben mégis visszahozza
a hiszgyermek tiszta mosolya!”*
Murakózi Gy.: Karácsonyi legenda

December 24-én, zúzmarás, zord téli estén, messze hangzottak templomunk harangjainak hívó hangjai. A már hagyománnyá vált Szenteste megünneplésére hívogattak a harangok.

A templomban feldíszített, kivilágított fenyő és Betlehem várta az érkezőket. A családi ünnepi hangulat eszembe juttatta gyermekkorom angyalkaváró Szentestéit.

Balázi László lelkészünk, szószéki szolgálata után, ismeretlen erdélyi költő Karácsonyi álm című költeményét mondta el. A csengős pásztorbottal érkező kicsi Mikulás versmondásával kezdődött a gyermekek és ifjak szereplése. Egy-egy versmondás között, lelkészünk vezetésével, egy-egy karácsonyi régi éneket énekeltek a jelenlévők.

A szereplés után ajándécsomagot kaptak a gyermekek, ifjak. Most került kiosztásra az Unitárius Alapítvány Kuratóriuma által meghirdetett pályázat alapján kapott 120.000 Ft.

Az ünnepség végén lelkészünk Ady: Karácsony című költeményét mondta el, a harmadik részt énekelte, mély átéléssel.

Ez ünnepi alkalomra zsúfolásig megtelt templomunk. Távolabbi községekből is eljöttek unitárius híveink.

A szép ünnepség megszervezéséért, lebonyolításáért ezúton mondunk köszönetet lelkészünknek és családjának.

Karácsony első napján tartalmas, szép prédikációt hallgattunk. Lelkészünk ünnepi beszédét Luk. 2. 15-20 igére építette fel.

Az úrvacsora kellékeit, a kenyeret és bort **Barna Lajos** és családja adományozta. A lelkész megköszönte az adományt, Isten gyógyító segítségét kérte a betegség miatt távollevő családra.

Egyházunk gondnoka, id. **Károlyi Zsigmond** és családja, karácsonyra nagyméretű középszőnyeget adományozott, amit a templom piacán helyeztek el. A család az elmúlt év elején 6 db értékes széket, asztalt és terítőt ajándékozott. A jelentős értéket képviselő tárgyakat is a templomban helyezték el. Lelkészünk az adományt megköszönve, Isten gazdag áldását kérte az önzetlen, adományozó családra.

A karácsonyi ünnepeken a templomon kívül is voltak Istent dicsőítő alkalmak.

A Sárrét Rádió december 24-én este az Erdélyi Betlehemest, lelkészünk vezetésével a Dalárda előadásában, december 25-én délelőtt unitárius istentiszteletet közvetített.

A szociális otthonban december 23-án ökumenikus istentisztelet volt, lelkészünk és énekezőnk részvételével. December 25-én délután, unitárius ünnepi istentisztelet volt, a gondozottak nagyszámú részvételével.

Hisszük, hogy e sok szép, ünnepi alkalom maradandó élmény minden résztvevő hallgató számára.

Egy unitárius résztvevő

Gyulai szórvány

*„Jövel, családok ünnepe, karácson!
Úgy várom, mint gyermek jöttödet.”*
Szász K.: Karácson

Karácsony: csodálatos varázsa van ennek a szónak, ennek az ünnepnek. A vallásos ember advent első vasárnapján meggyújtja az adventi koszorún az első gyertyát, elkezdődik a karácsonyi várakozás, karácsonyi készülődés. Szerinte a városokban fény és csillogás. De az ünnep hangulatát nem csak a csillogó külsőség, a szeretet teszi meghitté, bensőségesé. Karácsonyt ünnepelni, Isten igéjét hallgatni szerény körülmények között is lehet. A gyulai szórványban **Balázi László** igehirdetése és **Balázi Lászlóné** énekező ünnepi hangulatot varázsol az egyszerű szobába.

December 26-án, karácsony második napján volt az ünnepi istentisztelet szórványunkban.

Lelkészünk a kezdő ének után Mécs Z.: Karácsony című költeményét olvasta fel. Ünnepi beszédében a pásztorok munkájának fontosságáról beszélt, függetlenül attól, hogy kiket, miket pásztorolnak.

A pásztorok, lekipásztorok munkája az évszázadok folyamán mindig meghatározó volt az emberiség életében. Különösen fontos volt az elmúlt évtizedekben, de fontos napjainkban is, hogy az Istentől eltávolodott, ateista embereket visszavezessék az Istenhez vezető útra.

E lélekemelő alkalomra az úrvacsora kellékeit **Keresztúri Jánosné** adományozta, lelkészünk Isten áldását kérte az együtt ünneplő családra.

Egyik hívünk Ady: Karácsony című költeményét olvasta fel.

A záróének után lelkészünk Ady: Karácsony (Harang csendül) költeményét mondta el, a harmadik részt énekelte, megható átéléssel.

Örömünkre, szórványunk, ha csekély dolgokkal is, de gyarapszik, **Sóti Frigyesné** csipketerítőt ajándékozott.

Végül a szórvány gondnoka megköszönte a lelkésznek, hogy a zord télen is eljött Isten igéjét hirdetni, eljött az első kérő szóra akkor is, amikor még az Elnökség nem bízta meg a szórvány gondozásával.

Most, hogy a karácsonyi ünnepi alkalmak véget értek, visszazsongnak bennem Ady gyönyörű gondolatai.

... Nem volna más vallás / Nem volna csak ennyi: / Imádni az Istent / És egymást szeretni / Karácsonyi rege / Ha valóra válna, / Igazi boldogság / Szállna a világra.

R. E.

EGYHÁZKÖZSÉGEINK ÉLETÉBŐL

Ópusztaszer

Megint előfordulhatott? Nem csörgött az óra. 7.15 van. 6.45-kor szándékoztam kikecmeregni az ágyból. Szombat van ma, december 4-e. Nem, amúgy nem szokásom szombatonként 6.45-kor kelni, csak ma Ópusztaszerre megyünk... most mélyen elgondolkozom, vajon jó ötlet volt-e, hogy ilyen korán indulunk? A szervezők azt kérték, mindenki legyen a helyszínen, a Nagy Ignác utcai templomnál 8.15-kor. Már látom. A busz tömve van, mindenki tükön ül... csak mi hiányzunk. Mi, a notórius késők. (Már félig rajtam van a ruha...) Nagynéném, **Dr. Beke Ildikó** – aki az egyik, vagy talán egyetlen főszervezője a kirándulásnak –, bizonyára félszegen mosolyog majd, mikor megtudakolják Tőle, ugyan kire kell még várni ??? (Óh, én már reggelizem is...) Ugyanis nélkülnk nem megy el a busz... nem mehet el!!!

Jól van, már látom is a buszt. Tényleg nem ment el! Egyenként felkászálódunk a már csordultig teli járműre..., a vártól eltérően egy dühös arcot sem látok amiatt, hogy késtünk. Ráadásul letrónolunk az első hat helyre, mert azért arra volt időnk, hogy szóljunk; a négyfős családból kettőnknek klausztrófiája van, jó lenne elől ülni...

Kászon József lelkész úr kedvesen üdvözlö az amúgy elég heterogén csapatot, az ötévestől, a legszebb korba lépőkig. 11.30-ra tervezzük a célbaérést. Visszaemlékszem általános iskolás, gimnazista éveimre, mikor ugyanígy, bérelt busszal kirándultunk..., kissé mintha zajosabban teltek volna az órák, bár a kicsik kitesznek magukért, futkároznak, játszanak, énekelnek. Harminc másodperces késéssel meg is érkezünk Ópusztaszerre, őseink, a honfoglalók történetének megtekintésére. A pontosságot „megszenvedjük”, fél órát kell várni a bebocsátásig. A dohányosok (akik négyen vannak a 45 emberből!) még örülnek is ennek a fél órának, bepótolhatják az elmúlt három óra nikotinhiányát.

Végre kinyílik a kapu és kissé meghiúsítottan elindulunk honfoglaló őseink korabeli életének, titkainak felderítésére. Hogy még jobban felcsigázzák a kedves látogatót, egy körfolyosón lehet csak megközelíteni a hatalmas művet, így mindig csak 1–1 centiméterrel látunk többet a körképből egészen addig, míg Árpád egy fehér lovon teljes életnagyságában üdvözöl minket a képről. Fenséges

látvány tárul elénk, mindenki a honfoglalás hangulatának búvkörébe esik. Stílusos hanghatásokkal: női sikolyokkal, lódobogással, macskabagoly-huhogással és sámánénekekkel mindannyian a bőrünkön érezzük a 896-os esemény megannyi szenvedéseit, építkezését, táncát, ujjongását. Fantasztikus az átmenet a két- és a háromdimenziós látvány között; ahogy közeledik felénk a két fáradt ökör, lábaik előtt száraz, égett farönkök, amelyek majd folytatódóan megjelennek igazi farönkként a vászon előtt. Szinte lehetetlen észrevenni, hogy hol a határ a festmény és a valós tárgyak között. Hiába figyelmeztet megannyi tábla, hogy ne dobáljon a kedves érdeklődő idegen tárgyat a vászon elé, mégis, vannak még emberek, akiket hajt a babona és inkább bedob egy-egy pénzdarabot, nehogy történjen vele valami szerencsétlenség, de csak egy forintot, mert hátha nem is hoz szerencsét a kis éremdarabka. Mindannyian belefeledkezünk a vizuális látványba, illetve a hangjátékokba, így nehezen tudjuk csak otthagyni Feszty Árpád csodálatos művét.

Amint elhagyjuk a termet megtudjuk, hogy egy Panoptikum is épült ide, csak egy emelettel feljebb, illetve egy szegény és egy gazdag város utánzata a századelőről. A természet múzeuma sajnos zárva tart, de a kinti táj, a természet feloldó hatással van ránk, városi emberekre.

Azt hiszem ekkorra már nem vagyok egyedül a „szemkopogással”, az éhséggel, de már közeledünk is Hódmezővásárhelyre, az ottani unitárius templom megtekintésére és egy kedves vendégfogadásra. Megtudjuk a templom történetét, és érezzük a vérfagyasztó hideget... nem fűtenek odabent. Ahogy kilépünk a templomból, megérezzük az inycsiklandó illatot... gulyásleves és rétes fogad minket és nagy adag vidámság, mosolygás, zene! **Kiss Mihály** lelkész úr és felesége, Tünde teljes szívből fogad minket, és még a búcsút is emlékeztetéssé teszik számunkra, egy apró kedves ajándékkal.

A hangulatos estebéd után úgy indulunk el, hogy a tervezett időpontban megérkezünk a kiindulóhelyre. Mindannyian úgy búcsúzunk, hogy gyönyörű látvánnyal s emlékekkel lettünk gazdagabbak.

Gáborjáni Szabó Orsolya

Karácsonyfa-ünnepély a hódmezővásárhelyi egyházközségben

Az ünnepi hangulat a várakozással, a készülődéssel kezdődött már hetekkel hamarabb. 1999. december 25-e hófehér napján a Belvárosi Olvasókör énekkara és a csillogó karácsonyfa fogadta a templomba igyekvő híveket, nagyszülőket, szülőket, unokákat.

Kiss Mihály lelkész tartotta az ünnepi istentiszteletet, úrvasoraosztással egybekötve, ezután kezdődött a várva várt karácsonyfa-ünnepély. „A siker titka a jó előkészítés” elve bevált. Több próba előzte meg a kis előadást, hiszen nemesak a helyi unitárius óvodások, iskolások szerepeltek, hanem a szórványban lakók szabad idejéhez is alkalmazkodni kellett.

Az öröm, izgalom szépen csengő hangokat csalt ki a ragyogó szemű gyermekekből. A gyertyafényes, nagy karácsonyfa előtt álló csoport feszültségét csak fokozta, hogy ők álltak szemben az imatermet zsúfolásig megtöltő hallgatósággal, rokonsággal, akik-

nek minden hang, mosoly a szívük mélyéig hatott. A legfiatalabbak szavalatával kezdődött a sor: a „Hull a pelyhes fehér hó”, „Zöld fenyő” ismert versikéi, dalai után a nagyobb, középiskolások Dzsida Jenő, Ady Endre költeményeivel ismertették meg a jelenlevőket.

A dalkör hangulatteremtő dalai zárták a lélekemelő, emlékeztető karácsonyi ünnepséget.

Az „Angyal”, **Kiss Tünde** tiszteletes asszony, viszontörömet szerzett a szereplőknek, a díszes fa alatt sok-sok gazdag csomag a biztatóbb jövőt sejtető unitárius gyerekek kezébe került.

Átélté, élvezte, írta:

dr. Benczédi Ferencné
15 unokás nagyszülő.

A kibontakozás útján

Az 1999-es év gazdag volt az unitárius cigánymisszió területén. Egyrészt megerősödünk hitben, megtapasztaltuk az isteni gondviselést, másrészt bekapcsolódtunk az országos vérkeringésbe.

Sárospatak–Nagydobrony (Kárpátalja)–Nyírtelek és Kántorjánosi jelzik azt a haladást, amin a beregi unitárius cigánymisszió továbblépett. Sárospatakon háromfős delegációval képviseltük a beregi cigányságot. Megismerkedtünk a cigányság kulturális életével, a hagyományait és szokásait feldolgozó országos gyűjtőmunkával. A beregi unitárius cigánymisszió életéről **Felhős Szabolcs** missziós szöveggyörgy tartott előadást, melyet hasznos eszmecsere zárt.

Ezt követően a Kelet-Európai Cigány Lelkigondozók Köre (KCLK) kárpátaljai konferenciáján vett részt a beregi delegáció.

A rendezvényt a **Magyarországi Református Egyház Cigánymissziója** szervezte, s az **Ukrajnai Református Egyház** Nagydobronyban adott otthont a kétnapos konferenciának. Számunkra hasznos volt a kárpátaljai cigánymisszió munkájának megismerése, amelyet a következő hármas egység jellemez:

- A cigányság evangelizálása;
- A cigányság oktatása (írás-olvasás, közismereti tárgyak);
- Munkaalkalom teremtése (földterület bérlése, állatvásárlás, közmunka).

Fontos feladatként fogalmazódott meg a cigány és magyar hívek között a lelki és szellemi hídépítés. Kántorjánosiban az ottani pünkösdi gyülekezet énekkultúrájával és vallási életével ismerkedtünk. Hiterősítő napokra meghívtuk az ottani prédikátorokat és énekezőket a beregi gyülekezetbe. Végezetül Nyírteleken egy cigány oktatási modellt tanulmányozhattunk. Reméljük, hogy a tapasztalatszerzés és kapcsolatépítés a 2000-ik évben is folytatódik, és hasznosítani tudjuk a beregi unitárius cigánygyülekezet építésében.

Balogh Sándor

A millennium szellemében

PÁLYÁZAT unitárius fiataloknak
(a Beregi Unitárius Ifjúsági Kör BUNIK felhívása)

1. Mit adott a magyarságnak az unitarizmus?
2. Unitárius ünnepkörünk (egy egyházi ünnep feldolgozása néprajzi szempontból).
3. Rajzpályázat kisebbeknek egy bibliai történet, vagy egyházi ünnep alapján.

A géppel írt, maximum 5 gépelt oldalnyi munkát, illetve rajzot a BUNIK címére kérjük postázni:

BUNIK 4800 Vásárosnamény, Pf. 2.

Mindhárom témakörben az első három helyezettet jutalmazunk pénz- és könyvjutalommal, illetve jubileumi emléklappal. A sikeresebb pályaműveket az újságban közreadjuk.

A pályázatok beküldési határideje: 2000. május 15.

Fogarasi Péter BUNIK-elnök

Nagy Ignác utca

Szeretnénk tájékoztatni kedves olvasóinkat, hogy lásák mit tettünk lelki életünk épülésére az elmúlt időben.

November hónap kezdődött a halottainkról való tiszteletteljes megemlékezéssel. Az istentiszteletet **Kászoni** tiszteletes úr, a temetőlátogatást **Miklósi-Vári Katinka** látta el, 24 koszorút tettek Budapest temetőiben az elhunyt és korábban egyházi tevékenységet végző atyánkfiai sírjaira.

Kellemesen emlékezünk sok év múlva is majd vissza 1999 december 4-re, amikor kirándulás keretében megcsodálhattuk Ópusztaszeren a Feszty-körképet, és utána finom ebédet kaptunk a hódmezővásárhelyi gyülekezet tiszteletes asszonyától és segédeitől. Köszönet érte.

Karácsony szent ünnepén az úrasztalát ismét megtérítettük, **Kászoni József** tiszteletes úr prédikációját, **Jenei Csaba** kolozsvári legátus ágendája követte, mely után a hívek sokaságának az úrvacsorát három lelkész osztotta, az istentisztelet záró áldását **Orbókné Szent-Iványi Ilonától** kaptuk.

Karácsonyfa-ünnepélyt is tartottunk a gyerekeknek december 19-én. Csodálatos emlék marad a gyerekek öröme és aktív részvétele a műsorban, melyen **Kilin II-dikó** neves bábművész kápráztatta el az érdekelteket.

Többéves hagyományainknak megfelelően az idén is az istentisztelet után püspöki fogadás köszöntötte a 2000. évet. Meghallgattuk **Szabó Árpád** és **Bencze Márton** püspök urak újévi pásztorlevelét, melyeket Önök itt ebben az újságban olvashatnak.

A január 16-i istentisztelet szép megemlékezést hozott, Méltó ünneplés keretében emlékeztünk meg egyházunk fennállásának 432. éves évfordulójáról, a „vízkereszti” országgyűlésről. **Kászoni** tiszteletes úr prédikációjában méltatta **Dávid Ferenc** egyházalapító püspökünk munkáját, tanúságtételét és mártírhalálát. Együttal ez az ünnepség volt egyházunkban a milleniumi év megnyitó rendezvénye is.

Meghallgattuk **Dr. Balázs Mihály**, a szegedi egyetem Régi Magyar Irodalom Tanszék professzorának előadását, és gyönyörködtünk a XVII. ker. Hősök terei Általános és Zeneiskola kórusának műsorában. **Kónya István** lantművész XVI. és XVII. századbéli lantműveket adott elő.

A Magyar Millenniumi Kormánybiztos hivatala nevében **Filó Katalin** szólt elismeréssel rendezvényünkről. Köszönjük a meghatározó szavakat és a jelenlétet.

Nagy örömünkre a hívek sokasága ismét oly nagyszámú volt, hogy a gyülekezeti terem székei ismét felkerültek a templomba.

Ezt követően a gyülekezeti teremben **Gidófalvyné Pataki Etelka** emlékkiállításának megnyitója volt.

Az ünnepséget nagyon finom és szépen kiállított hiedeltálas szeretetvendégség követte, mely ismét Margitkánk ízlését és kezemunkáját dicsérte.

Mindezekon kívül folyamatos az egyházi tevékenységek sora: az istentiszteleteken kívül a hívek lelki gondozása családlátogatás formájában, konfirmációra való előkészítés, gyermekeink hitoktatása, keresztesítés, esketés, temetés.

A továbbiakban is szeretettel várjuk híveinket, Isten áldása legyen a gyülekezeten!

Aradi Ferencné

Millennium 2000

A kereszténység és a magyar államalapítás országos méretű megemlékező ünnepségsorozatába a *Magyarországi Unitárius Egyház*, valamint a *Budapesti Unitárius Egyházközség* 2000. január 16-án kapcsolódott be azzal az istentisztelettel és műsoros rendezvénnyel, melynek helyszíne a Nagy Ignác utcai főtemplom, illetve gyülekezeti terem volt. A rendezvény dátuma egybeesett a 432 évvel ezelőtti tordai („vízkereszt”) országgyűlés évfordulójával, melytől az Unitárius Egyház fennállását számítjuk.

Az istentisztelet **Kászoni József** gyülekezeti lelkész a Máté evangéliumából vett jó mag – konkoly példázattal indította, majd prédikációjának alapigéjét Pál apostol Korintusbeliekhez írott 2. leveléből merítette: „Az Úr pedig lélek és ahol a lélek, ott a szabadság”. A nagyívű beszéd fennkölt stílusban méltatta történelmünk és egyháztörténetünk, az unitarizmus főbb állomásait, megindító szavakkal ecsetelve alapító püspökünk Dávid Ferenc szerepét, jelentőségét és mártíriumát.

Az istentisztelet végeztével kezdődött az ünnepély „világi” része, amikor is Kászoni József köszöntötte az egybegyűlteket, vendégeket és előadókat, majd **Mikó István** főgondnokhelyettes a MUE elnöksége nevében mondott rövid megnyitót. Szavai híven tükrözték a magyar századok és az ezredforduló mához szóló üzenetét, amikor merész párhuzamban összekapcsolta a keresztény egyházalapítást, az unitárius egyházalapítást és a szent-istváni államalapítást... Mindegyik vonatkozásban adatott balsors és jósors, de magadatott számunkra a túlélés ereje és lehetősége is. Mikó István – aki mondandóját mindig alátámasztja veretes, klasszikus idézetekkel is – őszinte főhajrással adózott a Millennium többszólamú (keresztény–magyar–unitárius) jubileumi jelentése – jelentősége előtt.

Szinkronban az elhangzottakkal került sor a program első zeneszáma, amelynek során **Kónya István** lantművész 16–17. századi műveket szólaltatott meg korfestő átéléssel. A rendezvény középpontja következett ezután: **dr. Balázs Mihály** egyetemi tanár (a JATE Régi Magyar Irodalom Tanszékének professzora) előadása „Európai humanizmus – erdélyi reformáció” címmel. Szólt a János Zsigmond elképzelt egyetemről, az 1568-as Tordát csúcsnak nevezte, Dávid Ferencet pedig profétikus indulatú lánglelkű emberként jellemezte. Miközben az események kontinenshátterét vázolta és tárgyszerűségeire intett, nemesak a nyugat-európai, hanem a lengyel hatásokra is felhívta a figyelmet. Rámutatott a kor reformációban részes kiváló alakjainak hallatlan olvasottságára, tájékozottságára, melyben Dávid Ferentől Enyedi Györgyig benne volt Erasmus és mások terméke-

nyitó gondolatvilága, Szervét Mihály kivégzését elítélő intellektuális magatartása is: a hitet tüzzel-vassal terjeszteni nem szabad, hisz az csak Isten ajándékaként, meggyőződésből válhat sajátunkká. Balázs professzor az egykori adatok és tudományos kutatások esetenként hiányos vagy pontatlan volta ellenére is kiemelte, hogy az unitarizmus hozzájárulása a magyar és az egyetemes művelődéstörténethez kétségbevonhatatlan tény.

Az előadást követően a Budapest XVII. kerületi Általános és Zenetagozatú Iskola vegyeskórusa lépett a templom piacára, és **Princz Egonné** karnagy vezényletével, szép intonációval, hangszeres betétekkel adott elő Koltay, Kodály, Mozart, Mendelssohn és John Rutter műveket, (külön számként Dávid Ferenc énekét is). A kórus megragadó szereplése még áhítatosabbá tette az ünnep emelkedett hangulatát.

Az ünnepély befejező részében kapott szót a millenniumi kormánybiztosi hivatal megjelent képviselője. **Filó Katalin** utalt az egyházak és az állam mai harmonikus viszonyára s arra a hiterősítő közös érzésre, mellyel történelmünk, hagyományaink kovácsolói és ápolói lehetünk a haza több mint 3000 településén és sok helyütt külföldön is. A következő ezredévre magyarságunk tudatában úgy készülünk, hogy a Teremtés egy ránk bízott darabjával méltó módon elszámolhassunk. Végül Filó Katalin az unitáriusok tiszta értékrendjére utalva megköszönte az ünnepi nap felemelő óráit, melyekről beszámol a kormánybiztos úrnak, és számos hasonló boldog ünnepi alkalmat kívánt egyházunknak a következő másfél esztendőben. Szavaira helyeslőleg a zsúfolásig telt templom közönsége hosszan tartó hálás tapsal válaszolt.

A rendezvény ezután a gyülekezeti teremben folytatódott, ahol a híveket **Gidófalvyné Pataky Etelka** erdélyi festőművész képei várták. A kiváló unitárius alkotó kamarakiállítását **Sas Péter** műtörténész nyitotta meg, a közönség pedig hosszasan gyönyörködhetett a szívünkhöz oly közelálló tematikájú és „hazai” hangulatot sugárzó emlékkiállítás csodálatos anyagában. A „szellemi táplálék” után következett a szeretetvendégség, mely a társas együttlét, kötetlen beszélgetés örömeit nyújtotta a megjelentek számára.

Összegezve elmondható, hogy egyházunk nyitó millenniumi rendezvénye nagy érdeklődés mellett sikeresen zajlott le és nyújtott maradandó élményt unitáriusoknak és rokonszenvezőknek egyaránt.

Dr. Lőrincz Ernő

FELHÍVÁS!

Unitárius templom és gyógyszálló épül Szovátán

Szeretett Atyánkfiai, kedves Testvéreink, Barátaink!

Az erdélyi Szováta üzenetét hozzuk felétek, a Szovátai Unitárius Leányegyházközség kérését tolmácsoljuk részetekre!

Szováta a középkelet-európai Kárpátok medencéjében világszeret ismert fürdőváros hírnevét a sóvidék helioterikus sóstava tette közzismertté. A szovátai sóstavak közül a Medve-tó a legfontosabb turisztikai vonzerő. Őseinknek e tájra való telepedésétől több mint 1100 esztendő telt el. Szováta 1952-ben kapott városi rangot. A fürdőtelep arculatának kialakítása az 1900-as évektől gyorsult fel.

A várost körülvevő lomb és tölvevű erdők tiszta levegője és csobogó hegyi patakjai harmóniájából új erőt meríthet az elfáradt lélek.

A Szovátai Unitárius Leányegyházközség vezetői és hívei nagy elhatározásba kezdtek. *Építsünk templomot!*

Erre a célra az isteni gondviselés és emberi jóindulat eredményeként birtokukba tudnak egy csodálatos fekvésű történelmi értékű telket. A tervezett templomot kibővítették egy mellé építendő *gyógyszálló* létesítésével is.

A templom organikus stílusa, egyedi jellege kiemeli azt környezetéből, de hagyományörző anyaga összecseng a tájjal.

A gyógyszálló helyén állt több mint száz évig a „Géra” sósfürdő. Visszaadni múltját új arculatban, a jelenlegi igényeknek megfelelően, több mint emberi kötelesség, őseinkre való figyelés.

Új gyülekezet ősi alapokon. Így kapcsolódik össze egyházközségünkben a múlt és a jelen: az elődök örökségét feltve őrzik és adják tovább a jövődönök.

Kérésük az anyaország unitárius hittestvérei felé: adjunk, adjanak anyagi segítséget magasztos tervük megvalósításához, templomuk és gyógyszállójuk felépítéséhez!

Csúcsra törő vágyuk lelki és anyagi erőforrása legyen a remélt templomnak közös csillaga.

Híveink és Barátaink adományait szíveskedjenek személyesen befizetni egyházközségeink lelkési hivatalában, vagy a 11713005-20304007 számú egyházi csekken, amit a szovátai unitáriusok nevében előre köszönünk.

Isten áldását kérjük tervükre és annak megvalósítói életére!

**A Budapesti Unitárius Egyházközség
előljárósága és presbitériuma**

A magyarországi unitárius vallásos élet egészéről általában elmondható, hogy alapjában véve szóránnygyülekezeti élet. A három budapesti egyházközséget (Nagy Ignác utcai, Hógyes Endre utcai, Pestszentlőrinci) leszámítva, amelynek kevesebb szóránnyterülete van, a többi nyolc (Debrecen, Füzessgyarmat, Hódmezővásárhely, Kocsord, Vásárosnamény-Bereg, Duna-Tisza köze, Polgárdi-Dél-Dunántúl, Győr-Északnyugat-Dunántúl) egyházközségnek többé-kevésbé kisebb-nagyobb mértékben van szóránnya.

A szóránnygyülekezet hitélete, akárcsak az anyaegyházközségé – csak sokkal nehezebb körülmények között – három alappilléren nyugszik: a liturgikus hely, a hívők közössége és a liturgus személyek.

Azok számára, akik hétről hétre, harang és orgonaszó mellett templomban imádkozhatnak (Füzessgyarmat, Hódmezővásárhely, Kocsord, Pestszentlőrinc, Polgárdi) elképzelhetetlen milyen élményt nyújthat más helyen az istentisztelet. Ez a hely, a körülmények és lehetőségek függvényében saját templomjellegű gyülekezeti termünk (Nagy Ignác utca, Hógyes Endre utca, Debrecen), más felekezetek gyülekezeti terme, múzeumok, iskolák, műtermek, művelődési és családi házak, vagy nem egyszer a szabad természet.

A hívők közössége több tíz, vagy éppenséggel száz kilométerekről érkezik – távolságot, időt és anyagiakat nem kímélve –, hogy részt vehessen az istentiszteleten. El lehet képzelni, hogy ez mekkora áldozat.

A liturgus személy: a lelkész, harangozó, kántor és templomgondozó egy személyben. A fő hangsúly a prédikáció tartalmi részére tevődik, miközben korondi cserépcsendő, magnóról felcsendülő zsoltár próbálja helyettesíteni és pótolni a hagyományosan megszokottat.

A Győri Unitárius Egyházközség rendelkezik a legnagyobb szóránnyterülettel. Gyakorlatilag az egész Északnyugat-Dunántúlon élő hívek, Esztergomtól Sopronig, Komáromtól Veszprémig, lelkipásztori gondozását látja el úgy, hogy nem rendelkezik liturgikus hellyel (templom, gyülekezeti terem), és nincsenek meg a tárgyi feltételei a liturgus személyek munkavégzésére.

A legfiatalabb magyarországi unitárius egyházközség 1992-ben alakult. 1996-ban sikerült megvásárolni a 9027. Győr, Szittyá u. 2 sz. alatti ingatlant, akkora telekkel, ahová templomot is lehet építeni. Nagy erőfeszítések árán rendbe hoztuk az ingatlant, és kialakítottunk egy istentisztelet tartására alkalmas helyet, ami átlag vasárnapokon kielégíti az igényeket, de nagyobb ünnepeinken kiszorulunk a szabad ég alá az udvarra, illetve kénytelenek vagyunk máshol termet bérelni, ha az időjárási viszonyok nem kedveznek.

1997-ben hoztuk létre a Bölöni Farkas Sándor nevével fémjelzett Alapítványunkat, melynek fő célja a templomépítés megvalósítása, illetve átmenetileg egy gyülekezeti terem kialakítása.

1998-ban egy lelkes adományozónak köszönhetően harangot avathattunk az 1848–49-es forradalom tiszteletére. A Magyarországi Unitárius Egyházban 1956 óta nem volt harangavatás.

1999-ben történt meg először a második világháború óta, hogy a Győri Konfirmációs Ünnepeken együtt áldotta meg a konfirmáló ifjakat Magyarország és Erdély legfőbb egyházi méltósága.

A millennium évében belföldi és külföldi gyűjtést kezdeményezünk az alapítvány fő célja megvalósítása elősegítéséhez.

Tisztelettel kérjük, hogy lehetőségeihez mérten, támogassa kezdeményezésünket. Járuljon hozzá ön is az egyetlen északnyugat-dunántúli unitárius templom felépítéséhez. Adományát, melyet hálással köszönünk az érvényes jogszabályok szerint, írhatja le adójából.

„A tömegből úgy lesz egyház, hogy Isten felindítja valakinek a szívét, nagy, mély szeretetre, keserű fájdalomra, és nem nézheti maga körül a pusztulást, kallódást, lelkek elsikkadását és templomot tervez a templom nélkül elkösznyösödő ezrek, a testvérei számára. S minél nagyobb a pusztulás, annál sürgetőbb az ösztönzés. Nem azt mondja, hogy nem lehet, hanem azt, hogy kell. Nem azt kérdi miből, hanem azt számítja mikor, nem azt, hogy majd, hanem kezdjünk hozzá. Ezt jelenti, mikor felindítja Isten valakinek a szívét. Ez az indítatás jellemformáló erővé és sorsunkká válik, nem hagy nyugodni addig, míg végre nem hajtjuk a kapott belső parancsot. Az Isten által felindított emberek mindig hordanak magukban valami tüzet, szenvedélyt, amelyre csak rá kell lehelni az igehirdetésnek s azonnal felszítja a tettekkésztséget.” (Szabó Imre)

Tisztelettel

Sándor Gy. Mátyás

A BÖLÖNI FARKAS SÁNDOR UNITÁRIUS–UNIVERZALISTA ALAPÍTVÁNY

1. Az Alapítvány neve:
BÖLÖNI FARKAS SÁNDOR
UNITÁRIUS–UNIVERZALISTA ALAPÍTVÁNY
  2. Az Alapítvány székhelye: 9027 Győr, Szittyá u. 2.
  3. Az Alapítvány célja:
    - a) A Győri Unitárius Egyházközség egyházi komplexumának kialakítása: templom, gyülekezeti terem, lelkészi iroda és lakás építése és fenntartása;
    - b) a hitéhez és a hitoktatáshoz szükséges eszközök beszerzése;
    - c) a rászoruló hívek és családok anyagi támogatása;
    - d) az egyházi és világi kulturális művészeti és sporttevékenységek szervezése és támogatása;
    - e) a magyarországi és a külföldi unitárius, ill. szabadelvű szervezetekkel való kapcsolat megteremtése és annak ápolása;
    - f) a Magyarországon működő vallásfelekezetekkel való együttműködés segítése az ökumenia szellemében;
    - g) a hit megőrzésének és erősítésének támogatása.
- Az Alapítvány céljai megvalósítása érdekében egyházi jellegével összeegyeztethető gazdasági tevékenységet gyakorolhat.

Hírek, tudósítások

A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa az Ökumenikus Imahét ünnepélyes megnyitóját 2000. január 16-án, vasárnap este tartotta a budapesti Szent István Bazilikában.

Az ünnepi liturgiában, a történelmi egyházfők között szolgálatot végzett **Bencze Márton** unitárius püspökünk is.

Az Imahét címe: *Imahét a Krisztus-hívők egységéért.*

A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa évadzáró közgyűlése, az egyházvezetők részvételével 1999. november 30-án volt a Metodista Egyház Székházában. Az elnöki és főtitkári beszámolók után a közgyűlés határozott a Lágymányosi Ökumenikus Központ építéséről, és döntött a 2000. évi költségvetésről. Egyházunkat **Orbókné Szent-Iványi Ilona** főjegyző képviselte az ülésen.

A Magyar Ökumenikus Szeretetszolgálat évadzáró Felügyelő Bizottság-i ülése 1999. december 8-án volt a MÖSZ erőspusztai szociális központjában. A Felügyelő Bizottság meghallgatta az 1999. évi jelentéseket a szervezet működéséről és anyagi helyzetéről, elfogadta a 2000. évi költségvetést, és megvitatta a Szeretetszolgálat szociális munkásságát, egyben az eredményességért köszönetét fejezte ki **Lehel László** igazgatónak és munkatársainak. A MÖSZ Felügyelő Bizottságban egyházunkat **Orbókné Szent-Iványi Ilona** főjegyző képviseli.

Dr. Szabó László Zsolt, a Magyar Televízió Részvénytársaság elnöke a nyolc történelmi egyház vezetőjével együttműködési megállapodást írt alá 1999. december 20-án. Ebben a megállapodásban a Magyar Televízió és az egyházvezetők megerősítették az 1990-ben létrejött együttműködést, és konkrétan rögzítették az egyházi és vallási műsorok beosztását. A műsorok készítésének személyi, technikai és anyagi feltételeit az MTV biztosítja, a műsorkészítés gyakorlatára az MTV Szervezeti és Működési Szabályzata, valamint a Közszolgálati Műsorszolgálati Szabályzat vonatkozik.

Az ünnepélyes aláírási aktuson részt vett **Bencze Márton** püspök, **Orbókné Szent-Iványi Ilona** főjegyző, és **ifj. Bencze Márton** televíziós műsorszervező.

Várszegi Asztrik pannonhalmi főapát meghívására **Bencze Márton** püspök is részt vett 1999. december 16-án azon a programbizottsági ülésen, melyen egy ökumenikus konferenciát készítenek elő: *A magyarországi vallások és felekezetek miféle tapasztalatokkal tudják segíteni az EU-csatlakozás előtt álló Magyarországot?* címen. A konferencia tervezett időpontja 2000. május 17-18. Budapest.

A **Keresztény-Zsidó Társaság** 2000. évi ünnepi ülése és sajtótájékoztatója január 11-én volt a Deák téri evangélikus templomban. A történelmi keresztény egyházak és az izraelita felekezet képviselői között, részt vett és köszöntőt mondott **Orbókné Szent-Iványi Ilona** főjegyző.

A január 3-iki operaházi díszelőadás volt a nyitánya az idei millenniumi ünnepségsorozatnak. Az ünnepségen megjelent a köztársasági elnök, a miniszterelnök, a házelnök, a parlamenti pártok és a diplomáciai testületek tagjai és a közélet számos kiválósága. **Nemeskürty István** bevezető beszéde után **Szokolay Sándor** *Symphonia Ungarorum*, a szünet után **Kodály Zoltán** *Budavári Te Deum* hangzott el. A Magyar Rádió és Televízió Szimfonikus Zenekarát, énekkarát és a gyermekkart **Vásáry Tamás** vezényelte. Befejezésül a hivatásos művészek és a meghívott vendégek együtt énekelték a Szózatot.

II. János Pál pápa Vízkereszt ünnepén 12 püspököt szentelt fel, köztük két magyart. **Erdő Péter** székesfehérvári, **Veres András** egri segédpüspök lett. Ezt megelőzően, az emült években a pápa **Ternyák Csabát** és **Majnek Attila** ferences szerzetest szentelte fel. **Ternyák Csaba** jelenleg a Vatikánban a Papi Kongregáció tikára, **Majnek Attila** kárpátaljai püspök.

A taizéi ökumenikus közösség december 28. és január 1. között rendezte meg 22. európai találkozóját Varsóban, amelyen 70 ezer fiatal vett részt. **Roger Schutz** az ökumenikus közösség alapítója szerényebb életstílusra és „önmagukba mélyülésre” szólított fel. Roger testvér feladatának tarja a fiatalokkal való foglalkozást, mert azok nyugtalan útkeresése, korosztályi ellentétük a felnőttekkel néha a robbanásig feszül. Meghallgatásuk, az együttlét, az ima, és a közös éneklés az ökumené szellemében oldja ezeket a feszültségeket. Az első nemzetközi találkozó 1966-ban volt Taizében, és azóta egyre nő a fiatalok és most már a csatlakozni kívánó felnőttek száma is.

A millennium jegyében kiállítás nyílt modern nagybányai festők műveiből *Az Erdély Művészetéért Alapítvány* megrendezésében a Vármegye Galériában. A kiállítást **Tökés László** püspök nyitotta meg nagyszámú érdeklődő jelenlétében január 13-án. A kiállítás megtekinthető: március 10-ig az V. ker. Vármegye utca 11. alatti Vármegye Galériában.

Születésnap köszöntő

Lapunk szerkesztősége, olvasói és egyházunk vezetősége nevében, nagy szeretettel köszöntjük főtisztelendő **Remetei Imréné, Manyi néni** 80. születésnapja alkalmából, melyet 2000. január 10-én töltött be.

Manyi néni székelykeresztúri származású, ott nőtt fel, majd felesége lett R. Filep Imre lelkésznek, aki egyházunk püspöki helynöke volt. A család és az egyház nagy fájdalma volt, hogy Filep Imrét fiatalon, 55 éves korában szőlította magához a Mindenható.

Manyi néni addig is és azóta is töretlen hittel, kedves mosolyával, szép, emberi tartásával vesz részt egyházi életünkben.

A Jóisten éltesse sokáig, adjon hosszú, szép egészséggel teli éveket 3 leánya, unokái, dedunokái és unitárius testvérei körében.

**RENDELKEZŐ NYILATKOZAT
A BEFIZETETT ADÓ EGY SZÁZALÉKÁRÓL**

A kedvezményezett adószáma:

1 8 0 5 2 4 5 9 - 1 - 4 1

A kedvezményezett neve:

Ennek kitöltése nem kötelező

UNITÁRIUS ALAPÍTVÁNY

TUDNIVALÓK

Ezt a nyilatkozatot tegye egy olyan postai szabvány méretű borítékba, amely e lap méretét csak annyiban haladja meg, hogy abba a nyilatkozat elhelyezhető legyen.

FONTOS!

Ahhoz, hogy a rendelkezése teljesíthető legyen, a nyilatkozaton a kedvezményezett adószámát, technikai számát, a borítékon az ON NEVÉT, LAKCÍMÉT ÉS AZ ADÓAZONOSÍTÓ JELÉT pontosan tüntesse fel.

**RENDELKEZŐ NYILATKOZAT
A BEFIZETETT ADÓ EGY SZÁZALÉKÁRÓL**

A kedvezményezett adószáma:

0 2 0 0

A kedvezményezett neve:

Ennek kitöltése nem kötelező

MAGYARORSZÁGI UNITÁRIUS EGYHÁZ

TUDNIVALÓK

Ezt a nyilatkozatot tegye egy olyan postai szabvány méretű borítékba, amely e lap méretét csak annyiban haladja meg, hogy abba a nyilatkozat elhelyezhető legyen.

FONTOS!

Ahhoz, hogy a rendelkezése teljesíthető legyen, a nyilatkozaton a kedvezményezett adószámát, technikai számát, a borítékon az ON NEVÉT, LAKCÍMÉT ÉS AZ ADÓAZONOSÍTÓ JELÉT pontosan tüntesse fel.

Protestáns szabadegyetemi konferencia Tatán

Az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem szokásos Akadémiai Napjait az idén május 6-11 között Tatán, az olimpiai edzőtáborban rendezik meg. A konferencia témája: „Nem csak ép testben... – Az egészség és a betegség fogalmának viszonylagosságáról”.

A vitaindító előadást május 6-án „Kicsoda az ember?” címmel Balog Zoltán budapesti református lelkész tartja. A megnyitó istentiszteletre május 7-én, vasárnap a szomódi református templomban kerül sor. Kuti József és Miklósi Vári Katalin lelkészek szolgálatával. Neves szakemberek, mint Frenkl Róbert orvosprofesszor, evangélikus egyetemes felügyelő, Kende Hanna (Párizs), Kanyó Éva (Luzern), Lányi Ágnes (Budapest), Bethlen Anikó (Marosvásárhely), Balla Waltraud (Berlin), Dízseri Tamás (Bethesda kórház, Budapest) és további orvosok, pszichológu-

sok, gyógypedagógusok, tanárok, lelkészek foglalkoznak előadásokban a témakörrel. Zsindely Katalin pszichológus, Topolánszky Ákos és Vályi-Nagy Ágnes lelkészek vezetésével több pódiumbeszélgetés is lesz a felvetett problémákról. A Gryllus-fivérek hangversenye, Kiss Török Ildikó és Varga Vilmos nagyváradi művészek irodalmi estje, a Sylvester János Protestáns Gimnázium műsora és kirándulások a környék nevezetességeihez egészítik ki az ezúttal ötnapos találkozó programját. A reggeli áhítatokat Gadó Pál (Piliscsaba), Varga Pál és Gábry Sándor (Németország), valamint Demeter József (Szászrégen) tartják.

Jelentkezés, érdeklődés (legkésőbb március 31-ig):

Dr. Mónus András, Fair Play Sport Bt., H 2092 Budakeszi, Barackvirág u. 15., tel/fax: 00-36-23-455-290.